

6.nodevums

Sabiedriskās domas izpēte par bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimeņu vajadzībām un atbalstu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā

Saskaņā ar Bērnu aizsardzības centra un SIA "Projektu un kvalitātes vadība" 2024. gada 8. jūlijā noslēgto līgumu Nr. 4.2-4/81 par atbalsta sistēmas un pakalpojumu pieejamības izvērtējumu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimenēm

Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta Nr. 4.3.6.5/1/24/I/001 "Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības un atkarību problēmām un to ģimenēm" ietvaros

Pasūtītājs: Bērnu aizsardzības centrs

Izpildītājs: SIA "Projektu un kvalitātes vadība"

2025. gada 18. augusts

SATURS

SATURS.....	2
IEVADS	3
METODOLOĢIJA.....	5
1. SABIEDRĪBAS PRIEKŠSTATI.....	8
1.1. PROBLĒMAS MĒROGS.....	8
1.2. PROBLĒMAS CĒLOŅI.....	9
1.3. TIEŠĀS MĒRĶGRUPAS VAJADZĪBAS	14
1.4. IESPĒJAMO RISINĀJUMU EFEKTIVITĀTE.....	17
1.5. IESAISTĪTĀS PUSES, KAM PROBLĒMAS JĀRISINA	20
2. SABIEDRĪBAS INFORMĒTĪBA PAR PIEEJAMO ATBALSTU	25
3. SABIEDRĪBAS PIEREDZE PAR TIEŠAJAI MĒRĶGRUPAI UN VIŅU ĢIMENĒM PIEEJAMO ATBALSTU UN PAKALPOJUMIEM	29
4. SABIEDRĪBAS GATAVĪBA IESAISTĪTIES ATBALSTA SNIEGŠANĀ	36
SECINĀJUMI.....	39
PIELIKUMS. APTAUJAS ANKETA	42

IEVADS

Nodevums “Sabiedriskās domas izpēte par bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimeņu vajadzībām un atbalstu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā” (turpmāk - nodevums) izstrādāts pētījuma “Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības un atkarību problēmām un to ģimenēm” (turpmāk - pētījums) ietvaros.

Nodevumā izmantots apzīmējums “tiešā mērķgrupa”, kas, ja nav norādīts citādi, šī nodevuma kontekstā apzīmē bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku.

Pētījums apskata atbalsta pasākumus no dažādiem skatupunktiem, lai iegūtu iespējami vispusīgu izvērtējumu. Šis nodevums ir daļa no kopējā pētījuma un tā uzdevums ir noskaidrot sabiedrības viedokli par tiešās mērķgrupas vajadzībām un atbalstu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā labklājības, veselības, izglītības, kultūras jomās. Tā kā bērnu vecāki, likumiskie pārstāvji, audžuģimenes un aizbildņi bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku arī ir daļa no sabiedrības, tad arī viņu viedoklis ir pārstāvēts. Tā kā nereti tas ievērojami atšķiras no pārējās sabiedrības viedokļa, nodevumā informācija nereti atspoguļota, parādot atšķirības starp šo grupu daļu un pārējo sabiedrību.

Šī nodevuma pamatā ir ar kvantitatīvām pētniecības metodēm – iedzīvotāju aptauju – iegūta informācija, kas atklāj šādus aspektus:

- priekšstatu par tiešās mērķgrupas un viņu ģimeņu vajadzībām;
- priekšstatu par uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā iesaistītajām pusēm;
- informētību par tiešajai mērķgrupai un viņu ģimenēm pieejamo atbalstu un pakalpojumiem;
- informācijas avotus, kas tiek izmantoti informācijas iegūšanai;
- pieredzi un izaicinājumus atbalsta vai pakalpojumu saņemšanā un sadarbībā ar atbalsta vai pakalpojumu sniedzējiem;
- apmierinātību ar saņemto atbalstu un pakalpojumiem;
- gatavību iesaistīties atbalsta sniegšanā un iespējamo atbalsta sniegšanas formu;
- attieksmi pret uzvedības vai atkarību problēmām tiešajai mērķgrupai un viņu ģimenēm.

Nodevums sākas ar īsu metodoloģijas aprakstu. Tā tālākā struktūra veidota tā, lai:

- vispirms raksturotu sabiedrības priekšstatus (par problēmu mērogu, cēloņiem, tiešās mērķgrupas vajadzībām, iespējamo risinājumu efektivitāti un problēmu risināšanā iesaistītajiem, to lomu);
- pēc tam pievērstos sabiedrības informētībai un informācijas ieguves avotiem;
- turpinātu ar sabiedrības (precīzāk tās sabiedrības daļas, kam šī pieredze ir) pieredzes izklāstu attiecībā uz atbalstu un pakalpojumiem tiešajai mērķgrupai;

- aprakstošo daļu noslēgtu ar sabiedrības gatavības izvērtējumu iesaistīties atbalsta sniegšanā tiešajai mērķgrupai.

Nodevuma noslēgumā ir formulēti secinājumi, kas var būt subjektīvi, jo izriet no sabiedrības viedokļa kopumā vai arī pretnostatījuma starp to sabiedrības daļu, kas ir tuvāk saskaršies ar pētāmajām problēmām un pārējiem, kuriem šie priekšstatī ir vispārīgi.

METODOLOĢIJA

Šis nodevums balstās nacionāli reprezentatīvā 18-74 gadus vecu Latvijas iedzīvotāju klātienes aptaujā viņu dzīvesvietās. Respondentu skaits – 1014. Aptauja tika veikta kā daļa no regulāra omnibusa apsekojuma – t.i., anketā bija iekļauti jautājumi arī par citām sabiedrības dzīves sfērām. Anketas bloks par bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimeņu vajadzībām un atbalstu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā sastāvēja no 13 jautājumiem. Aptaujas veicējs bija SIA “Latvijas Fakti” (turpmāk - aptaujas veicējs).

Pirms aptaujas veikšanas pētnieki sazinājās ar Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas Valsts ilgtspējīgas attīstības plānošanas departamenta Reģionālo atbalsta instrumentu nodaļu, lai noskaidrotu, vai iepirkuma “Pašvaldību publisko pakalpojumu sniegšanas efektivitātes novērtējums” ietvaros nav pētīti jautājumi, kas saturiski pārklājas ar pētījumu vai nodevumu. Pārklāšanās netika konstatēta, līdz ar to nodevumā izmantota informācija, kas iegūta tikai no pētījuma ietvaros veiktās aptaujas.

Omnibusa aptauju metodoloģija ir tipveida, t.i., tā līdzīgā veidā tiek izmantota katrā no regulārajām aptaujām. Tā kā aptaujas veicēja tipveida omnibusu aptaujās iekļauti 1000 respondenti vecumā no 15 līdz 74 gadiem, ar aptaujas veicēju tika panākta vienošanās, ka izlase tiks palielināta tādā mērā, lai aptaujāti tiktu vismaz 1000 respondenti vecumā no 18 līdz 74 gadiem. Savukārt 15-17 gadus vecajiem respondentiem jautājumi par bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimeņu vajadzībām un atbalstu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā netika uzdoti, jo aptaujas ģenerālkopa ir pieaugušie Latvijas iedzīvotāji.

Lai precizētu respondentu izkliedi pēc sociāli demogrāfiskajām pazīmēm datu kopai piemēroti svāri pēc dzimuma, vecuma, tautības un dzīvesvietas. Nodrošinot šo pazīmju proporcionālu izkliedi, pārējo sociāli demogrāfisko pazīmju (tāpat kā aptaujā uzdoto pētniecisko jautājumu) reprezentativitātei pie korektas izlases jānodrošinās automātiski. Līdz ar to aptauja ir reprezentatīva ne tikai pēc vecuma, dzimuma, tautības un dzīvesvietas, bet arī pēc invaliditātes, ienākumiem, statusa darba tirgū un ģimenes stāvokļa. Aptaujāto respondentu sadalījums (faktiskais, t.i., pēc svaru piemērošanas) pēc dzimuma, vecuma un dzīvesvietas atspoguļots 1.tabulā.

1.tabula. Aptaujāto respondentu kopējais skaits sadalījumā pēc dzimuma, vecuma un dzīvesvietas

Respondentu dzimums, vecums, kopējais skaits		Respondentu dzīvesvieta			KOPĀ
		Rīga	citas pilsētas	ciems, lauki	
Vīrieši	Kopā	147	165	120	432
	18-24 gadi	14	12	8	34
	25-34 gadi	27	18	26	71
	35-44 gadi	24	39	22	85
	45-54 gadi	29	40	24	93
	55-64 gadi	30	27	25	82
	65-74 gadi	23	29	15	67
Sievietes	Kopā	180	269	133	582
	18-24 gadi	17	31	6	54
	25-34 gadi	23	35	15	73
	35-44 gadi	37	46	25	108
	45-54 gadi	29	57	28	114
	55-64 gadi	38	50	40	128
	65-74 gadi	36	50	19	105
Respondentu skaits kopā	Kopā	327	434	253	1014
	18-24 gadi	31	43	14	88
	25-34 gadi	50	53	41	144
	35-44 gadi	61	85	47	193
	45-54 gadi	58	97	52	207
	55-64 gadi	68	77	65	210
	65-74 gadi	59	79	34	172

Tā kā ar daļu pētāmo jautājumu (piemēram, par pakalpojumu saņemšanu) bija saskarusies tikai daļa respondentu, jautājumi par tiem tika uzdoti tikai šai sabiedrības daļai. Mazākais respondentu skaits, kas atbildējuši uz kādu atsevišķu jautājumu, bija 198, jo uz pārējiem tas nebija attiecināms. Jo mazāks respondentu skaits uz kādu jautājumu snieguši atbildes, jo kritiskāk uz saņemtajām atbildēm jāraugās – aptauju identiskos apstākļos atkārtotot vēlreiz, šādā gadījumā atbilžu sadalījums var būtiski atšķirties, īpaši ja attiecīgie jautājumi tiek analizēti citu jautājumu griezumā.

Aptaujas anketa pirms lauka darba uzsākšanas tika saskaņota ar pasūtītāju. Pirms aptaujas uzsākšanas aptaujas veicējs veica jautājumu aprobāciju ar 10 respondentiem. Nozīmīgas problēmas saistībā ar jautājumu un atbilžu variantu uztveri un interpretāciju netika konstatētas, līdz ar to izmaiņas anketā netika veiktas. Anketēšana tika veikta latviešu un krievu valodā (anketas tulkojumu

nodrošināja aptaujas veicējs). Visi respondenti saprata vienu no šīm divām valodām, līdz ar to citas svešvalodas, izņemot krievu, izmantot nebija nepieciešams. Aptauja veikta 2025.gada aprīlī.

Intervijas notika ar respondentu piekrišanu viņiem izdevīgā laikā un apstākļos. Respondentiem tika paskaidrota aptaujas būtība un tika nodrošināta iespēja pārbaudīt, ka intervētājs pārstāv aptaujas veicēju. Tāpat bija norādīta kontaktinformācija, ar kuras palīdzību respondents varēja saņemt atbildes uz sev interesējošiem jautājumiem par attiecīgo pētījumu. Tika nodrošināts kontroles mehānismus un risku analīze, lai iegūtu validus datus. Respondentiem tika garantēta sniegtās informācijas anonimitāte visos posmos pēc tiešās informācijas ieguves, t.i., respondentu var identificēt tikai aptaujas veicēja pārstāvji, bet pētniekiem, kas veica datu analīzi, šī informācija nav pieejama.

Analīzē tika izmantota datu šķērsgriezumu tabulācija, kā arī faktoranalīze un korelāciju analīze (Spīrmena rangu korelācijas koeficients). Rezultātu atspoguļojumā izmantoti attēli, kas vislabāk palīdz atklāt konstatētās likumsakarības.

Aptaujas jautājumos tika iekļauts apgalvojums: “Personiski zinu bērnus, kam ir vai kādreiz ir bijušas uzvedības vai atkarību problēmas”, uz kuru tika doti pieci atbilžu varianti:

- pilnībā piekrītu;
- drīzāk piekrītu;
- drīzāk nepiekrītu;
- nemaz nepiekrītu;
- nezinu / nevēlos atbildēt.

Šis apgalvojums nodevumā tiek izmantots kā svarīgs sadalījuma kritērijs, analizējot citus jautājumus. Lai vienkāršotu skaidrojumu, atbilžu varianti tiek sagrupēti trīs kategorijās:

- **“Labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas”** – tie, kas pilnībā piekrīt apgalvojumam;
- **“Pazīst kādu no tiešās mērķgrupas attālināti”** – tie, kas drīzāk piekrīt apgalvojumam;
- **“Pārējie”** – visi pārējie respondenti.

Ja pirmās divas grupas tiek skatītas kopā, tad nodevumā tās apzīmētas kā cilvēki, kas **“pazīst kādu no mērķgrupas”**.

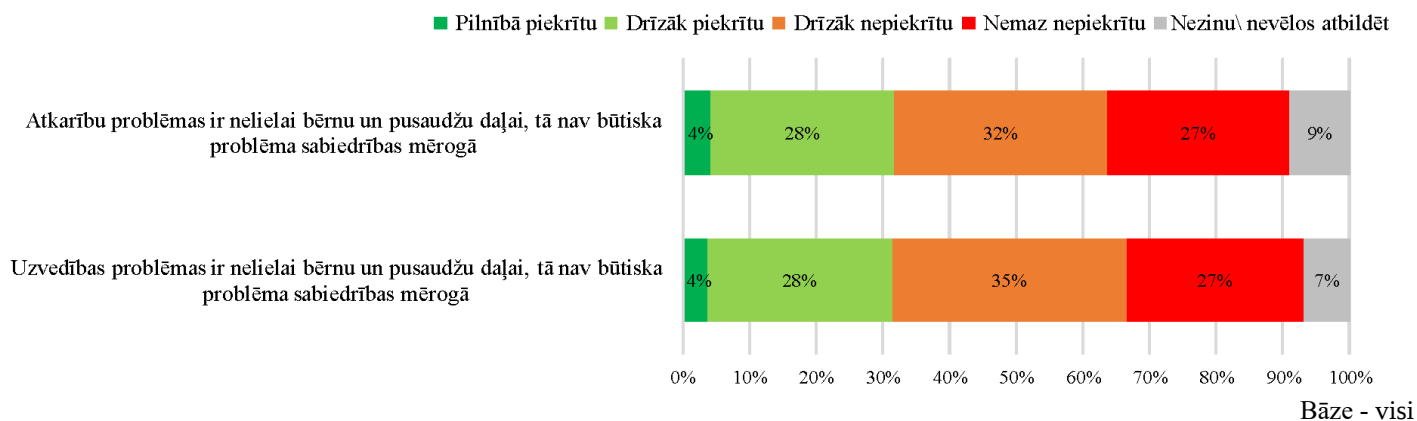
Kopumā konstatējams, ka tieši šāds respondentu dalījums visprecīzāk raksturo attieksmju un pieredzes atšķirības, kamēr dažādas sociāli demogrāfiskās pazīmes, ja arī ļauj kādas atšķirības konstatēt, tad visdrīzāk pastarpināti (piemēram, sievietes biežāk mūsu Latvijas sabiedrībā iesaistās bērnu aprūpē, līdz ar to arī ar pētāmo problēmu kopumā ir mazliet labāk pazīstamas, taču problēmu viņas labāk pārzina tāpēc, ka biežāk iesaistās bērnu aprūpē, nevis tāpēc, ka ir sievietes u.tml.).

1. SABIEDRĪBAS PRIEKŠSTATI

1.1. PROBLĒMAS MĒROGS

Sabiedriskās domas aptaujas sākumā respondentiem tika lūgts novērtēt problēmu mērogu kopumā (skatīt 1. attēlu). Novērtējot apgalvojumus par uzvedības un atkarību problēmu izplatību sabiedrībā, vispirms jākonstatē, ka respondenti nediferencēja savas atbildes par uzvedības un atkarību problēmām – vērtējumi ir gandrīz identiski. Turklāt atbildes bija līdzīgas visās respondentu kategorijās – gan tiem, kas pazīst kādu no mērķgrupas, gan pārējiem. Daļai tas varēja saistīties arī ar faktu, ka bērniem vienlaikus var būt gan uzvedības, gan atkarību problēmas. Savukārt lielākajai daļai šī nediferencēšana visdrīzāk saistās ar to, ka abas tēmas aptaujā tiek pētītas paralēli, bet par problēmu patieso mērogu viņiem nav informācijas.

1. attēls. Latvijā ir bērni un pusaudži ar uzvedības vai atkarību problēmām. Lūdzu, izvērtējiet apgalvojumus, ko jums nolasīšu, un pasakiet, kādā mērā tiem piekrītat. Apgalvojumi par problēmu būtiskumu sabiedrības mērogā.

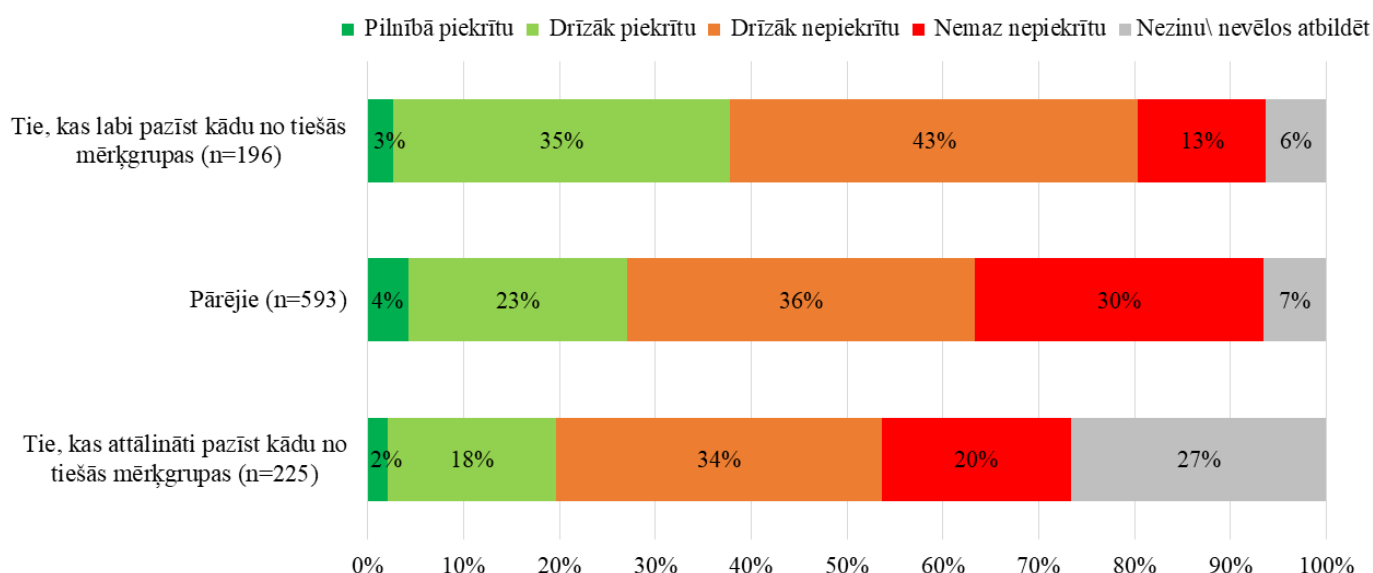

Respondentu sniegtās atbildes atbilstoši problēmu veidam diezgan līdzīgi sadalās starp “drīzāk piekrītu”, “drīzāk nepiekrītu” un “nemaz nepiekrītu”, bet tādu, kas pilnībā noraidītu problēmas nozīmību, bija tikai 4%. Problēmas kā nedaudz būtiskākas saredz latvieši, lauku iedzīvotāji un tie, kas labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas.

Ir nozīmīga atšķirība problēmu nozīmīguma novērtējumā atkarībā no tā, vai respondents kādu no tiešās mērķgrupas pazīst labi vai attālināti. Tas uzskatāmi atspoguļojas attiecībā uz apgalvojumu par uzvedības problēmām (skatīt 2. attēlu) Atbildes par atkarību problēmām sadalās līdzīgi kā par uzvedības problēmām, tāpēc atsevišķs attēls tām netika veidots.

Redzams, ka tieši tā respondentu daļa, kas attālināti pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, problēmu mērogu saredz kā visniecīgāko, salīdzinot gan ar tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst labi, gan ar pārējiem.

2. attēls. Lūdzu, izvērtējiet apgalvojumu un pasakiet, kādā mērā tam piekrītat: Uzvedības problēmas ir nelielai bērnu un pusaudžu daļai, tā nav būtiska problēma sabiedrības mērogā. Atbildes dalījumā pēc tā, vai respondenti norādījuši, ka personiski zina kādu no tiešās mērķgrupas.

1.2. PROBLĒMAS CĒLOŅI

Tālāk aptaujā respondentiem tika piedāvāts sniegt savu attieksmi pret 11 dažādiem apgalvojumiem, kas raksturo iespējamās problēmu cēloņus un vienlaikus arī iesaistīto pušu iespējamo atbildību:

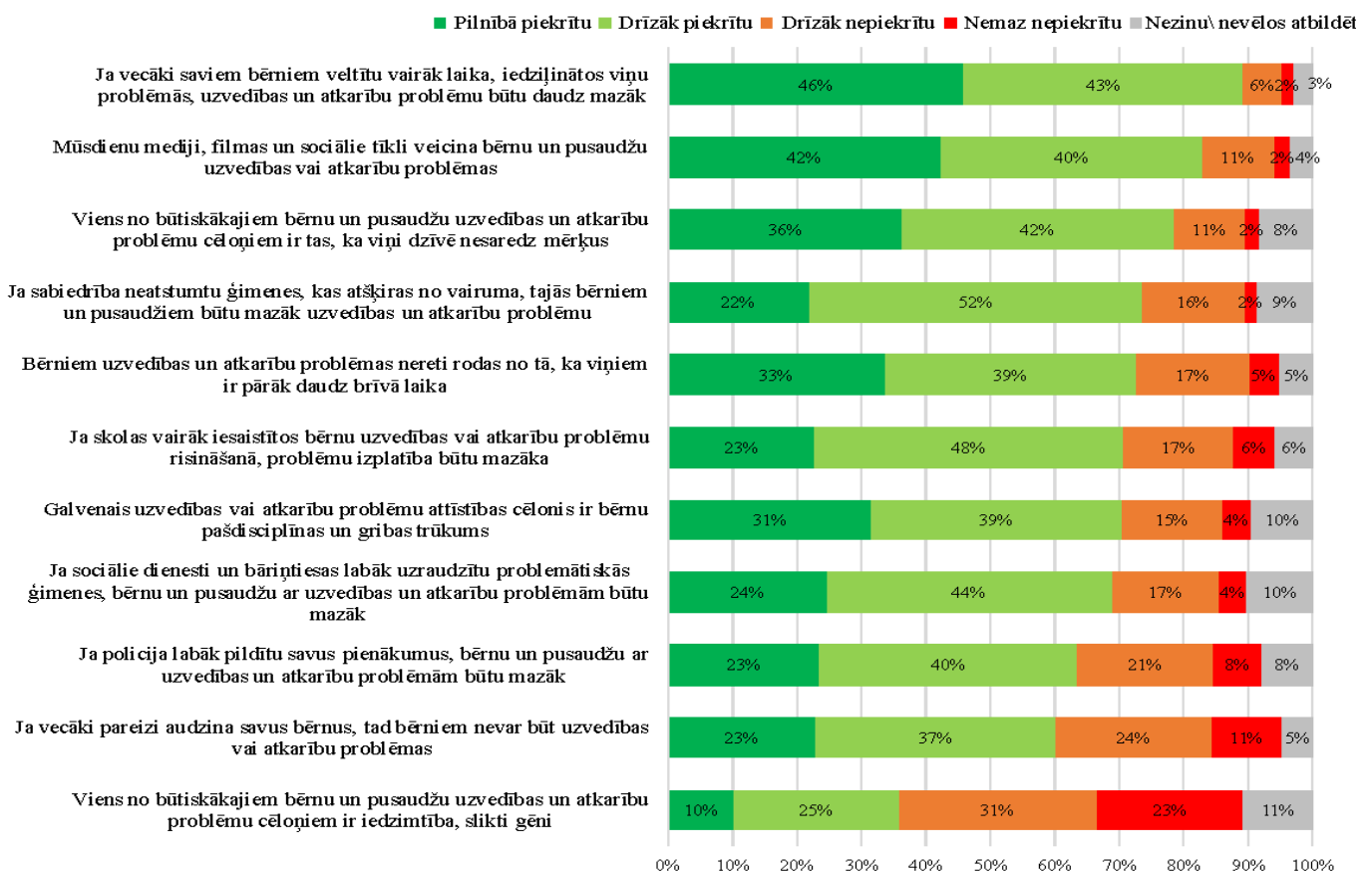
- ja vecāki saviem bērniem veltītu vairāk laika, iedziļinātos viņu problēmās, uzvedības un atkarību problēmu būtu daudz mazāk;
- mūsdienu mediji, filmas un sociālie tīkli veicina bērnu un pusaudžu uzvedības vai atkarību problēmas;
- viens no būtiskākajiem bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu cēloņiem ir tas, ka viņi dzīvē nesaredz mērķus;
- ja sabiedrība neatstumtu ģimenes, kas atšķiras no vairuma, tajās bērniem un pusaudžiem būtu mazāk uzvedības un atkarību problēmu;
- bērniem uzvedības un atkarību problēmas nereti rodas no tā, ka viņiem ir pārāk daudz brīvā laika;
- ja skolas vairāk iesaistītos bērnu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā, problēmu izplatība būtu mazāka;

- galvenais uzvedības vai atkarību problēmu attīstības cēlonis ir bērnu pašdisciplīnas un gribas trūkums;
- ja sociālie dienesti un bāriņtiesas labāk uzraudzītu problemātiskās ģimenes, bērnu un pusaudžu ar uzvedības un atkarību problēmām būtu mazāk;
- ja policija labāk pildītu savus pienākumus, bērnu un pusaudžu ar uzvedības un atkarību problēmām būtu mazāk;
- ja vecāki pareizi audzina savus bērnus, tad bērniem nevar būt uzvedības vai atkarību problēmas;
- viens no būtiskākajiem bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu cēloņiem ir iedzimtība, slikti gēni,

Vērtējot aptaujas atbildes kopumā (skatīt 3. attēlu), redzams, ka visbiežāk minētie faktori, kuriem respondenti pilnībā vai drīzāk piekrīt (vismaz 78%), ir:

- nepietiekams laiks, ko vecāki saviem bērniem velta, un iedziļināšanās bērnu problēmās;
- mediju, filmu un sociālo tīklu ietekme;
- bērnu nespēja ieraudzīt dzīvē mērķus.

3. attēls. Apgalvojumi par iespējamajiem cēloņiem bērnu un pusaudžu uzvedības vai atkarību problēmām

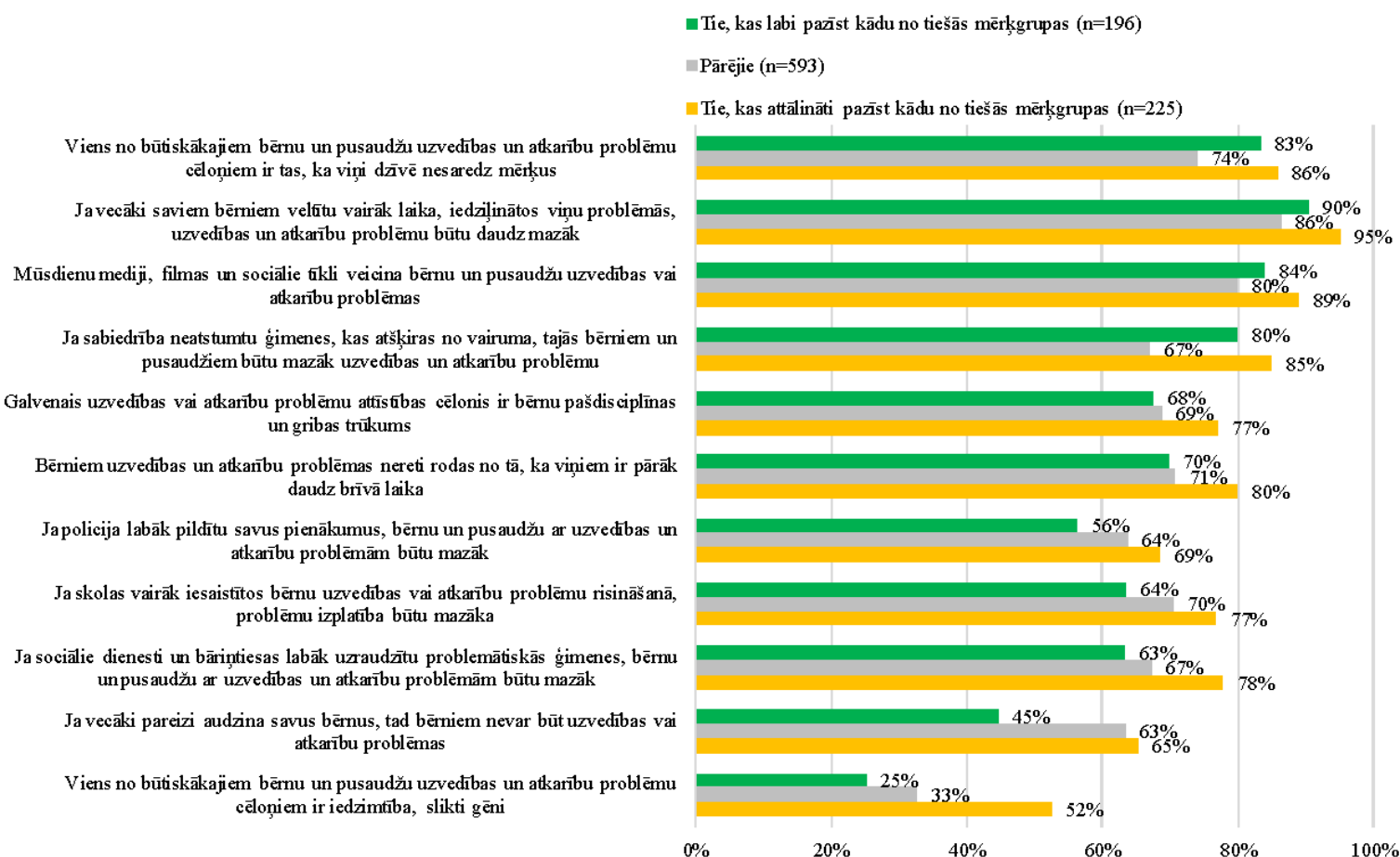

Bāze - visi

Tomēr kopumā respondenti sliecas piekrist gandrīz visiem apgalvojumiem. Tikai viens – par sliktiem gēniem un iedzimtību kā būtisku faktoru saņemis mazāk par 50% piekrītošu novērtējumu. Taču, ja atbildes vērojam dalījumā starp tiem, kuri labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, tiem, kuri pazīst attālināti un pārējiem, konstatējam atšķirības, kas palīdz saprast problēmas būtību. Atbildes 4. attēlā sakārtotas tā, lai primāri demonstrētu atšķirības starp tiem, kuri labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, un tiem, kuri pazīst attālināti, respektīvi, balstoties tajā, cik nozīmīgas atšķirības novērtējumos starp šīm abām grupām katra apgalvojuma novērtējumā konstatējam.

Kopumā raksturīgi, ka tie, kuri labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, ir visretāk norādījuši kādus problēmu cēloņus (respektīvi, no pieļaujamajām 5 atbildēm retāk, nekā citas grupas, izvēlējušies atzīmēt visas, bet biežāk sniegušas mazāku atbilžu skaitu). Nav neviena apgalvojuma, kuru tie, kuri labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, būtu atzīmējuši biežāk, nekā abas pārējās grupas.

4. attēls. Apgalvojumi par bērnu un pusaudžu iespējamajiem uzvedības vai atkarību problēmu cēloņiem. Atbilžu „Pilnībā piekrītu” un „Drīzāk piekrītu” summa dalījumā pēc tā, vai respondenti norādījuši, ka personiski zina kādu no tiešās mērķgrupas.

Kopumā apgalvojumus var iedalīt divās grupās:

- tajos, kam biežāk piekrīt tie, kuri pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, bet pārējie retāk;
- tajos, kam visbiežāk piekrīt tie, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, visretāk – tie, kas pazīst kādu no tiešās mērķgrupas labi, kamēr pārējo respondentu izvēles biežums šīm atbildēm atrodas pa vidu starp abu grupu izdarītajām izvēlnēm.

Pie pirmās grupas (biežāk piekrīt tie, kuri pazīst kādu no tiešās mērķgrupas) pieder šādi iespējamie problēmu cēloņi (jeb apgalvojumi):

- bērni neredz dzīvē mērķus;
- nepietiekams laiks, ko vecāki saviem bērniem velta, un neiedziļināšanās bērnu problēmās;
- negatīva mediju, filmu un sociālo tīklu ietekme;
- sabiedrības attieksme, kas ģimenes, kas atšķiras no vairuma, atstumj.

Otrās grupas apgalvojumiem (kam visbiežāk piekrīt tie, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, bet visretāk – tie, kas kādu pazīst labi) kopīgs, savukārt, ir izteiktāks empātijas trūkums, kā arī tas, ka tiek sagaidīta aktīvāka rīcība no dažādām institūcijām sabiedrības līmenī vai arī “pareiza” rīcība (pašdisciplīna, pareiza audzināšana) no bērniem un vecākiem. Visizteiktākā atšķirība vērtējumos konstatējama apgalvojumam par sliktiem gēniem kā galveno cēloni. Vērtējot šīs atbildes iespējams secināms, ka attālināta saskare ar tiešo mērķgrupu rada pret to nepatiku un vēlmi problēmu skaidrot vienkāršoti, t.i. ar sliktiem gēniem.

Lai ieraudzītu likumsakarības jeb noteiktu viedokļu kopumus, tika veikta faktoranalīze¹. Faktoranalīzes uzdevums ir no lielāka mainīgo skaita identificēt nelielu skaitu nozīmīgāko mainīgo, kas precīzāk raksturo sniegto atbilžu loģiku. Faktoranalīzes rezultātā tika identificēti 3 mainīgie jeb faktori, kas kopumā skaidro 53,9% no visas analīzē iekļauto 11 faktoru kopējās dispersijas (pirmais faktors skaidro 23,9%, otrais 16,6%, bet trešais – 13,5%). Analīzes rezultāti 2. tabulā atspoguļoti indikatīvi, t.i., bez konkrētiem korelācijas koeficientiem, taču tā, lai būtu iespējams uztvert katru no faktoriem un saistīt to ar sabiedrības daļu, kam šāds skatījums ir raksturīgs. Katram no faktoriem tika piešķirts nosaukums, kas, mūsaprāt, visprecīzāk raksturo noteikto viedokļu kopumu.

Pirmais faktors, tika nosaukts par “**slimība, kas netiek ārstēta**”. Tas raksturo viedokli, ka problēmu galvenie cēloņi ir slikti gēni, nepareiza audzināšana, kā arī sabiedrības institūciju nespēja atrisināt problēmu. Tiem, kas šādi uzskata, raksturīgi domāt, ka problēma sabiedrības mērogā nav nozīmīga

¹ Mainīgie pirms analīze pārkodēti šādi – pilnībā piekrītu (+2), drīzāk piekrītu (+1), nezinu/nevēlos atbildēt (0), drīzāk nepiekrītu (-1), nemaz nepiekrītu (-2). Metode – galveno komponentu analīze. Rotācijas metode – Varimax ar Kaizera normalizāciju (14 iterācijas).

un viņi uz to raugās drīzāk kā uz sociālu fenomenu, ne individuālu parādību (valsts un pašvaldību institūcijām ar problēmu jātiek galā; bērnu individuālajās problēmās viņi neiedziļinās). Šāds uzskatu kopums raksturīgs biežāk tiem, kas ar problēmu nav saskaršies, cilvēkiem ar zemākiem ienākumiem, dzīvojošiem biežāk Rīgā vai Latgalē, biežāk vīriešiem, bet retāk latviešiem. Ir cieša saistība ar vecumu – daudz biežāk šādi domā vecākā paaudze (īpaši pensijas vecuma respondenti).

Otrais faktors tika nosaukts par “**nespēju atrast dzīvē ceļu**”. Tie, kas šādi uzskata, redz uzvedības un atkarību problēmas kā relatīvi nozīmīgas problēmas sabiedrības mērogā, bet problēmu cēloņus, galvenokārt, saskata individuālā līmenī – bērni neredz mērķus, viņiem pietrūkst pašdisciplīnas, ir daudz brīva laika un viņus spēcīgi ietekmē mediji, filmas un sociālie tīkli. Šāds uzskatu kopums raksturīgs biežāk tiem, kuri ar problēmu nav saskaršies, cilvēkiem ar zemākiem ienākumiem un zemāku izglītību, biežāk latviešiem, dzīvojošiem tālāk no Rīgas, bieži laukos, nedaudz biežāk vīriešiem. Arī ir saistība ar vecumu – biežāk šādi domā vecākā paaudze.

Visbeidzot trešais faktors tika nodēvēts par “**uzmanības trūkumu**”. Šajā gadījumā respondenti uzskata, ka vecāki nevelta saviem bērniem pietiekamu laiku un neiedziļinās viņu problēmās, kā arī sabiedrība atstumj ģimenes, kas atšķiras no vairuma, bet institūcijas pietiekami nepalīdz problēmu risināšanā. Šis uzskatu kopums raksturīgs tiem, kas pazīst kādu no tiešās mērķgrupas un kuri ir informēti par pētāmajām problēmām. Nedaudz biežāk šis atbilde kopums raksturīgs sievietēm, taču saistību ar citām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm konstatēt ir problemātiski, kas liecina, ka tas pieaugušo loks, kas saskaras ar pētāmajām problēmām personiski ir izteikti nevienmērīgs.

2. tabula. Iespējamo uzvedības vai atkarību problēmu cēloņu faktorālā analīzes rezultāts

Faktori	1. Slimība, kas netiek ārstēta	2. Nespēja atrast dzīvē ceļu	3. Uzmanības trūkums
Īss raksturojums	Problēmu nosaka slikti gēni, tas, ka vecāki nepareizi audzina bērnus, bet institūcijas nepilda uzdevumus	Bērni neredz mērķus, viņiem pietrūkst pašdisciplīnas, ir daudz brīva laika un spēcīga mediju ietekme	Vecāki nevelta pietiekamu laiku un neiedziļinās problēmās, sabiedrība atgrūž ģimenes, kas atšķiras no pārējām, bet institūcijas pietiekami nepalīdz
Skaidrotā dispersijas daļa	23,9%	16,6%	13,5%
Saistība ar problēmas mēroga redzējumu	Maza problēma sabiedrības mērogā	Relatīvi nozīmīga problēma	Nav tiešas saistības

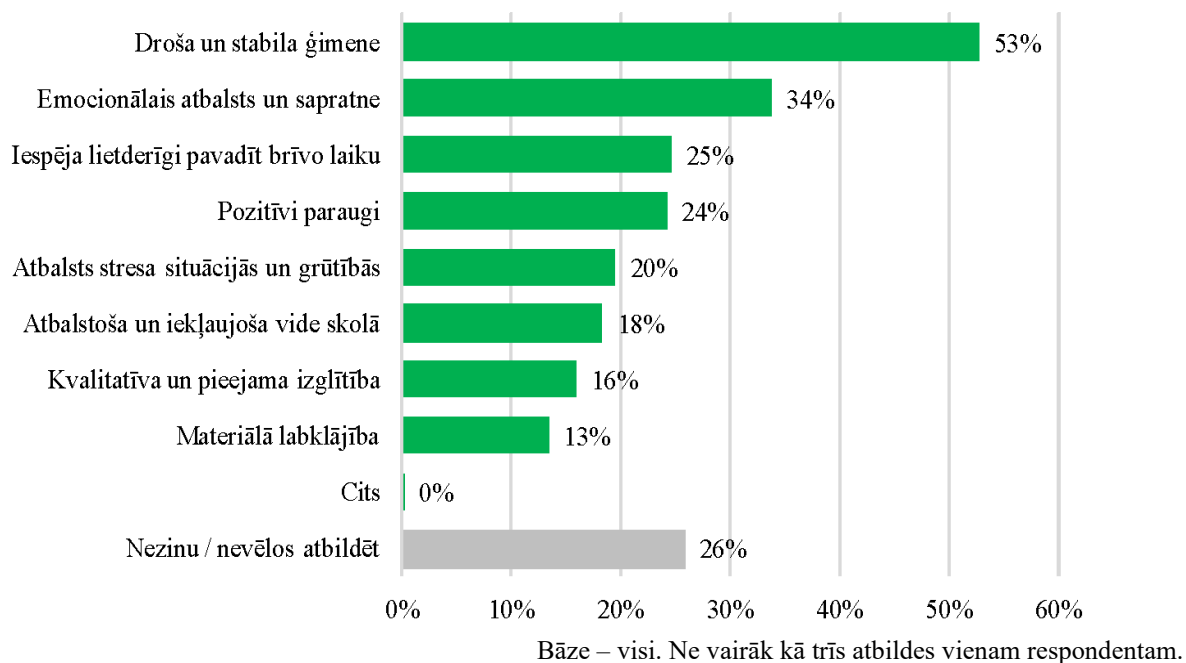
Faktori	1. Slimība, kas netiek ārstēta	2. Nespēja atrast dzīvē ceļu	3. Uzmanības trūkums
Saistība ar to, vai personiski pazīst kādu no mērķgrupas	Retāk tie, kas personiski pazīst kādu no tiešās mērķgrupas	Retāk tie, kas personiski pazīst kādu no tiešās mērķgrupas	Biežāk tie, kas personiski pazīst kādu no tiešās mērķgrupas
Saistība ar ienākumiem	Biežāk tie, kam zemāki ienākumi	Biežāk tie, kam zemāki ienākumi	Nav tiešas saistības
Saistība ar dzīvesvietu	Biežāk Rīgā, nekā laukos; biežāk Latgalē	Biežāk laukos, nekā Rīgā; biežāk tālāk no Rīgas (ārpus Rīgas reģiona un Zemgales)	Nav tiešas saistības
Saistība ar izglītību	Nav tiešas saistības	Biežāk ar zemāku izglītības līmeni	Nav tiešas saistības
Saistība ar tautību	Retāk latvieši	Nedaudz biežāk latvieši	Nav tiešas saistības
Saistība ar dzimumu	Biežāk vīrieši	Nedaudz biežāk vīrieši	Nedaudz biežāk sievietes
Saistība ar vecumu	Biežāk vecākā paaudze	Biežāk vecākā paaudze	Nav tiešas saistības

1.3. TIEŠĀS MĒRĶGRUPAS VAJADZĪBAS

Pētījuma paradigma ir tāda, ka bērnu uzvedības un atkarību problēmu pamatā bieži ir neapmierinātas vajadzības. Lai jautājums, kur šī paradigma parādīta, neietekmētu respondentu pārējās atbildes, jautājums par bērnu vajadzībām, kas vispirms būtu jāapmierina, lai bērniem nerastos uzvedības vai atkarību problēmas, tika iekļauts tikai aptaujas beigās – kā pēdējais (skatīt 5. attēlu – jautājumā vienam respondentam bija iespējams izvēlēties līdz trim bērnu vajadzībām). Pārliecinoši visbiežāk nosauktā atbilde, kas atspoguļo bērnu vajadzību, kuru būtu jāapmierina vispirmām kārtām, ir **droša un stabila ģimene** – to izvēlējušies 53% no visiem respondentiem. Biežāk to izvēlējušies vecākā paaudze, respondenti ar zemāku izglītības līmeni, laukos dzīvojošie, personas ar invaliditāti.

Otrā pēc izvēles biežuma ir atbilde – **emocionālais atbalsts un sapratne**, kas kopumā izvēlēta 34% gadījumu, taču tie, kas kādu no tiešās mērķgrupas labi pazīst, šo vajadzību akcentē biežāk – 41% (skatīt 6. attēlu). Tāpat šo vajadzību biežāk izvēlējušies tie, kuriem ir zemāki ienākumi, laukos dzīvojošie, sievietes.

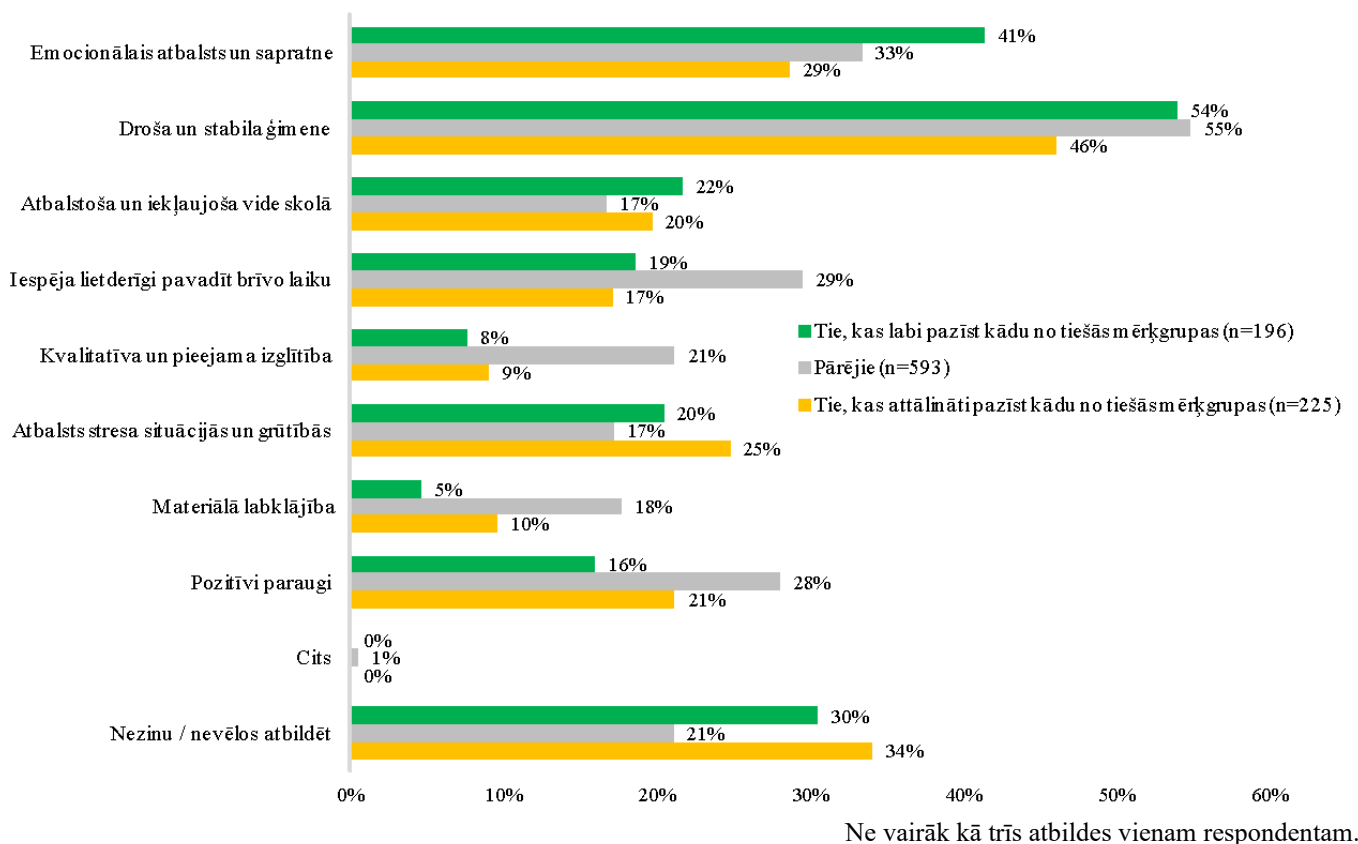
5. attēls. Mēdz uzskatīt, ka uzvedības un atkarību problēmas rodas tad, ja nav apmierinātas kādas būtiskas vajadzības. Kādas bērnu un pusaudžu vajadzības, Jūsaprāt, nepieciešams apmierināt vispirmām kārtām, lai neveidotos uzvedības un atkarību problēmas?

Tie, kas nevienu no tiešās mērķgrupas personiski nepazīst (jeb “pārējie”), biežāk par citiem uzskata, ka problēmas varētu risināt, nodrošinot:

- iespēju lietderīgi pavadīt brīvo laiku;
- kvalitatīvu un pieejamu izglītību;
- materiālu labklājību;
- pozitīvu paraugu, piemēru.

6. attēls. Mēdz uzskatīt, ka uzvedības un atkarību problēmas rodas tad, ja nav apmierinātas kādas būtiskas vajadzības. Kādas bērnu un pusaudžu vajadzības, Jūsaprāt, nepieciešams apmierināt vispirmām kārtām, lai neveidotos uzvedības un atkarību problēmas. Atbildes dalījumā pēc tā, vai respondenti norādījuši, ka personiski zina kādu no tiešās mērķgrupas.

Tie, kas attālināti pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, salīdzinot ar citiem, mazāk akcentē iepriekš minēto risinājumu nozīmību, priekšplānā izvirzot:

- drošu un stabilu ģimeni;
- emocionālo atbalstu un sapratni.

Savukārt nedaudz biežāk tie, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst, izvēlējušies šādas atbildes:

- atbalsts stresa situācijās un grūtībās;
- atbalstoša un iekļaujoša vide skolā.

Vēl raksturīgi, ka tiem, kas nevienu no tiešās mērķgrupas nepazīst (jeb “pārējiem”), uz jautājumu atbildēt bijis vienkāršāk, t.i. retāk izvēlēta atbilde “grūti pateikt”. Attiecīgi kādu no atbilžu variantiem šie respondenti vidēji ir izvēlējušies biežāk. No tā var secināt, ka piedāvātā paradigma vienkāršāk bija izmantojama teorētiskā līmenī, bet piedāvātais vajadzību uzskaitījums visdrīzāk nespēja aptvert problēmu visā tās daudzveidībā un dziļumā.

Kā respondentu pašu nosauktie “citi” varianti tika minēta medicīniskā palīdzība un lielāka bērnu nodarbinātība, pienākuma apziņas izveide. Šos variantus norādīja respondenti, kas nevienu no mērķgrupas nepazīst (jeb “pārējie”).

1.4. IESPĒJAMO RISINĀJUMU EFEKTIVITĀTE

Vaicāti par iespējamajiem problēmu risinājumiem, respondenti lielākoties (pilnībā vai daļēji piekrītot) atzinuši vairumu no aptaujā piedāvātajiem variantiem kā efektīvus (skatīt 7. attēlu). Salīdzinot ar iepriekš aplūkotojām jautājumiem, redzams, ka tie respondenti, kuri nepazīst nevienu no tiešās mērķgrupas (jeb “pārējie”), konkrētās atbildes (tādas, kas nav “nezinu/nevēlos atbildēt”) snieguši retāk nekā tie, kuri kādu no mērķgrupas pārstāvjiem pazīst. Šī tendence, visticamāk, saistāma ar to, ka izpratne par problēmu cēloņiem veidojas caur personīgo pieredzi, novērojot gan paša, gan apkārtējo uzvedību. Savukārt, lai vērtētu kāda pakalpojuma efektivitāti, nepieciešamas specifiskākas zināšanas — bieži vien pakalpojuma nosaukums vien nesniedz pilnīgu priekšstatu par tā saturu.

Uz šī fona izceļas divi pakalpojumi — mentora un ģimenes asistenta pakalpojums. Par tiem konkrētu viedokli nav izteikusi salīdzinoši liela daļa respondentu — attiecīgi 30–33% norādījuši, ka nezina vai nav snieguši atbildi vispār. Turklāt pat starp tiem respondentiem, kuri pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, 12–20% ir izvēlējušies atbildi “nezinu/nevēlos atbildēt”.

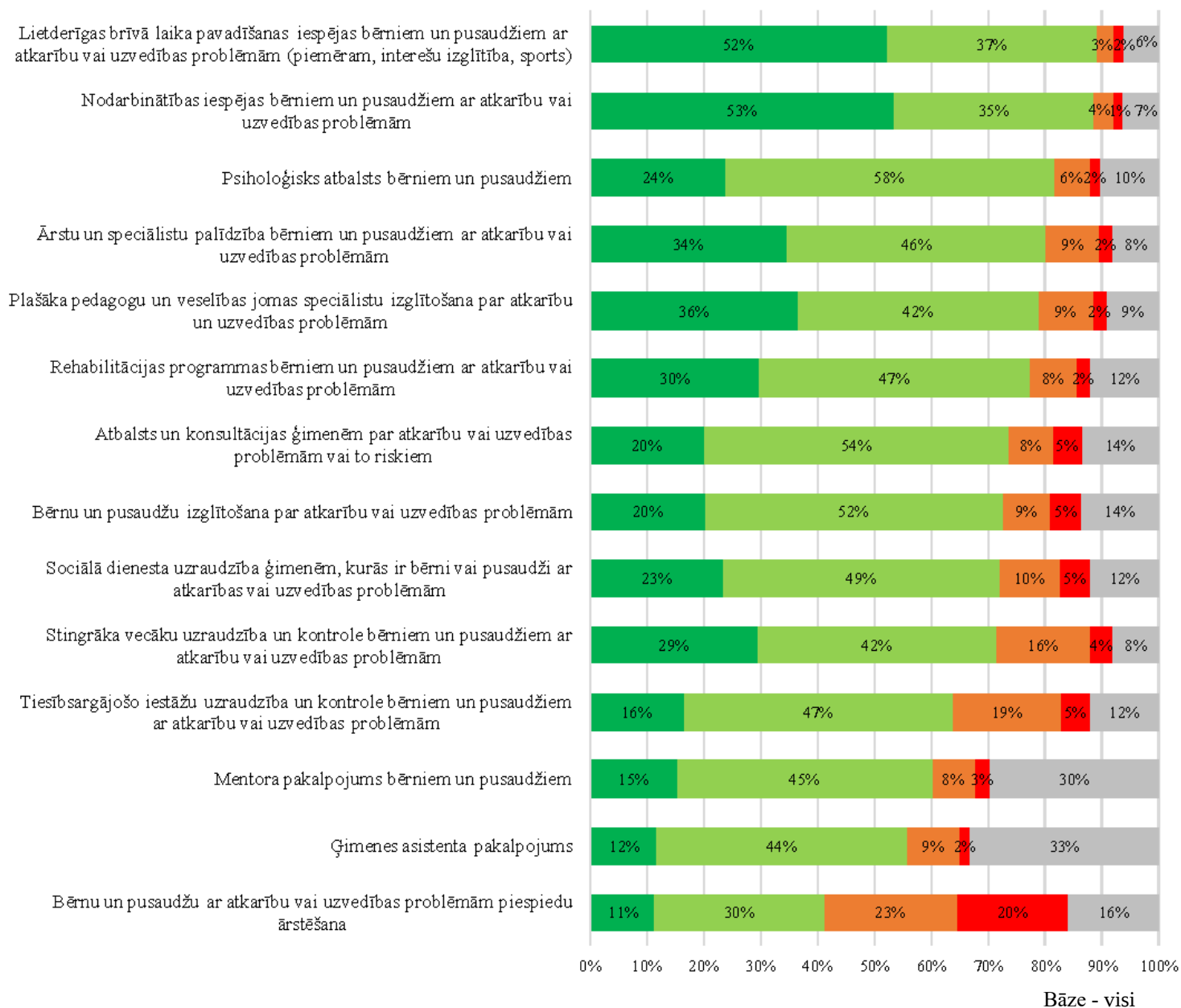
Kā efektīvākie risinājumi visbiežāk tiek minēti divi (skatīt 7. attēlu):

- lietderīga laika pavadīšana;
- nodarbinātības iespējas bērniem un pusaudžiem.

Šos risinājumus kā *ļoti efektīvus* atzinuši 52–53% respondentu, savukārt, vēl 35–37% tos novērtējuši kā *drīzāk efektīvus*. Turklāt tie respondenti, kas norādījuši, ka pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, šos risinājumus izcēluši biežāk, salīdzinot ar pārējiem (skatīt 8. attēlu).

7. attēls. Ir dažādi iespējamie risinājumi uzvedības vai atkarību problēmām bērniem un pusaudžiem. Lūdzu, pasakiet, cik katrs no tiem, Jūsuprāt, ir efektīvs vai neefektīvs.

■ Ļoti efektīvs ■ Drīzāk efektīvs ■ Drīzāk neefektīvs ■ Nemaz nav efektīvs ■ Nezinu/nevēlos atbildēt

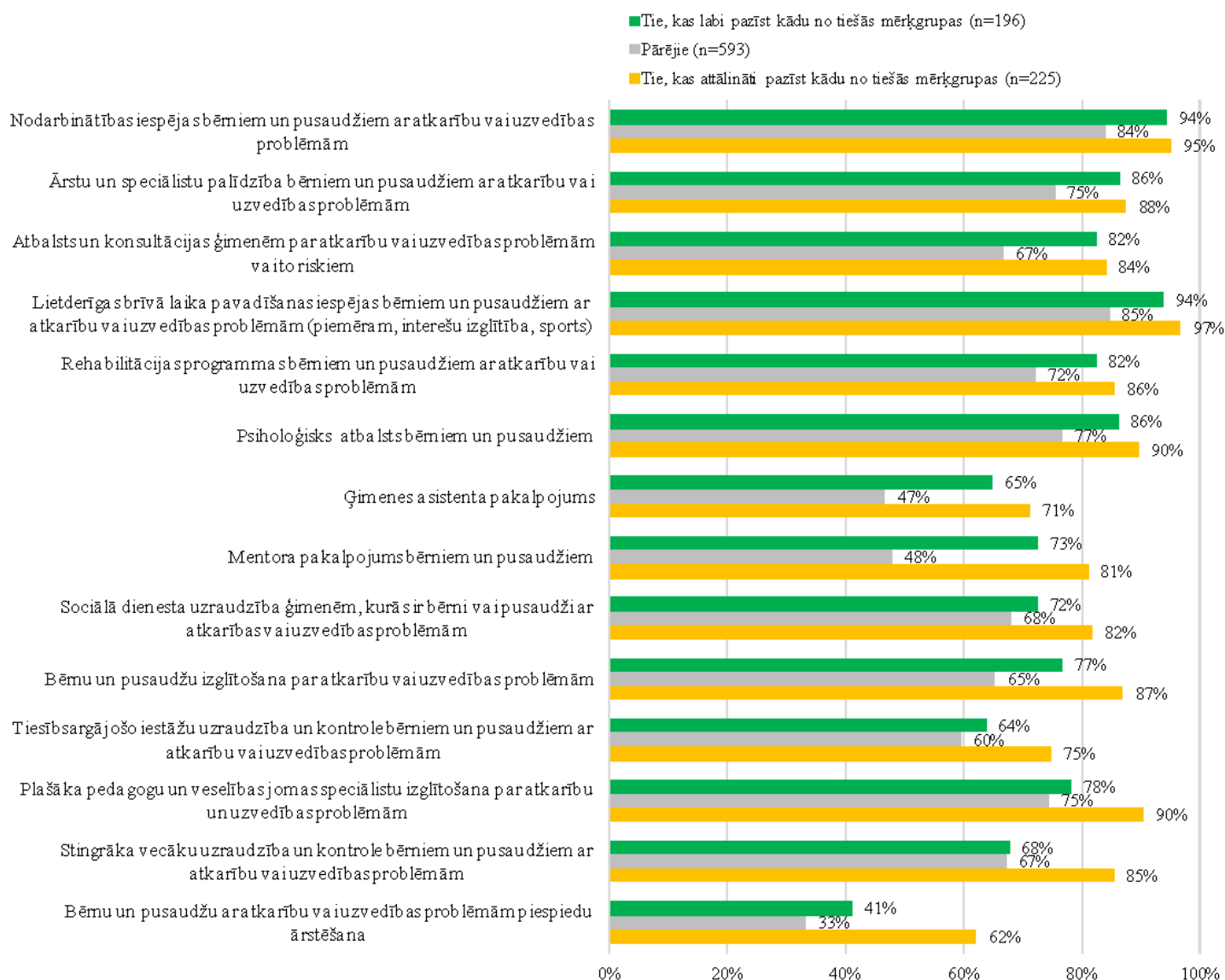

Salīdzinot to respondentu atbildes (skatīt 8. attēlu), kas pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, konstatēts, ka vienai daļai risinājumu vērtējums ir līdzīgs, neatkarīgi no tā, vai kādu no mērķgrupas respondenti pazīst labi vai attālināti, bet otrai daļai – tie, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, pozitīvu vērtējumu snieguši biežāk.

Risinājumi, kur abu grupu vērtējums atšķiras visbūtiskāk (respektīvi, tie, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, šos risinājumus atzīst par efektīvākiem, salīdzinot ar tiem, kas pazīst labi), ir:

- piespiedu ārstēšana;
- stingrāka vecāku uzraudzība;
- pedagogu un veselības aprūpes speciālistu plašāka izglītošana;
- tiesībsargājošo iestāžu uzraudzība;
- bērnu un pusaudžu izglītošana;
- sociālā dienesta uzraudzība.

8. attēls. Ir dažādi iespējamie risinājumi uzvedības vai atkarību problēmām bērniem un pusaudžiem. Lūdzu, pasakiet, cik katrs no tiem, Jūsaprāt, ir efektīvs vai neefektīvs. Atbilžu „Ļoti efektīvs” un „Drīzāk efektīvs” summa dalījumā pēc tā, vai respondenti norādījuši, ka personiski zina kādu no tiešās mērķgrupas.

Uz kopējā atbilžu fona izceļas respondentu attieksmes atšķirības pret piespiedu ārstēšanu kā efektīvu metodi. Tikai 41% respondentu, kas labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, to atzinuši par efektīvu, taču no tiem, kas attālināti pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, šo atbildi izvēlējās 62% (tiesa, arī viņu gadījumā tas ir viszemākais īpatsvars, salīdzinot ar pārējiem anketā iekļautajiem problēmu risinājumiem).

Respondenti tika aicināti izteikt viedokli arī par to, vai, viņuprāt, nav vēl kāds efektīvs risinājums, kas anketā nav minēts. Uz šo jautājumu atbildēja aptuveni 7% respondentu, nosaucot šādus iespējamus risinājumus:

- vecāku izglītošana par uzvedības un atkarību problēmām;
- baznīcas iesaiste, ticības mācības ieviešana skolās;
- ierīču (mobilais telefons, planšete, dators u.tml.) un interneta lietošanas ierobežošana;
- nelegālo atkarību izraisīto vielu pārdošanas punktu likvidēšana, izplatītāju izolēšana;
- atbalsta, anonīmo līdzatkarīgo grupu izveide;
- izglītības programmas uzlabošana;
- citu jauniešu vai pieaugušo iesaiste - patiesi “veiksmes” stāsti;
- plašāka sabiedrības izglītošana, sociālās kampaņas;
- reāla, tūlītēja soda piespriešana jauniešiem par izdarītajiem pārkāpumiem;
- lielāks atbalsts jauniešu “patvēruma māju”² veidošanā;
- arodskolu atjaunošana;
- lielākas mācību slodzes skolās nodrošināšana;
- smilšu terapija;
- skolās regulāri alkohola un narkotiku testi, lai savlaicīgi varētu rīkoties;
- policijas veidotas lekcijas izglītības iestādēs;
- pēc zināma laika ierakstu dzēšana par jauniešiem no Soda reģistra.

1.5. IESAISTĪTĀS PUSES, KAM PROBLĒMAS JĀRISINA

Uz jautājumu par iestādēm un citām iesaistītajām pusēm, kurām būtu jārisina bērnu uzvedības un atkarību problēmas (vienam respondentam bija iespēja nosaukt ne vairāk par piecām), aktīvāk atbildēja (retāk izvēlējās atbildi “grūti pateikt”) vīrieši, gados vecākie respondenti un respondenti ar zemākiem ienākumiem. Biežāk par citiem atbildi “grūti pateikt” izvēlējās tie, kas attālināti pazīst

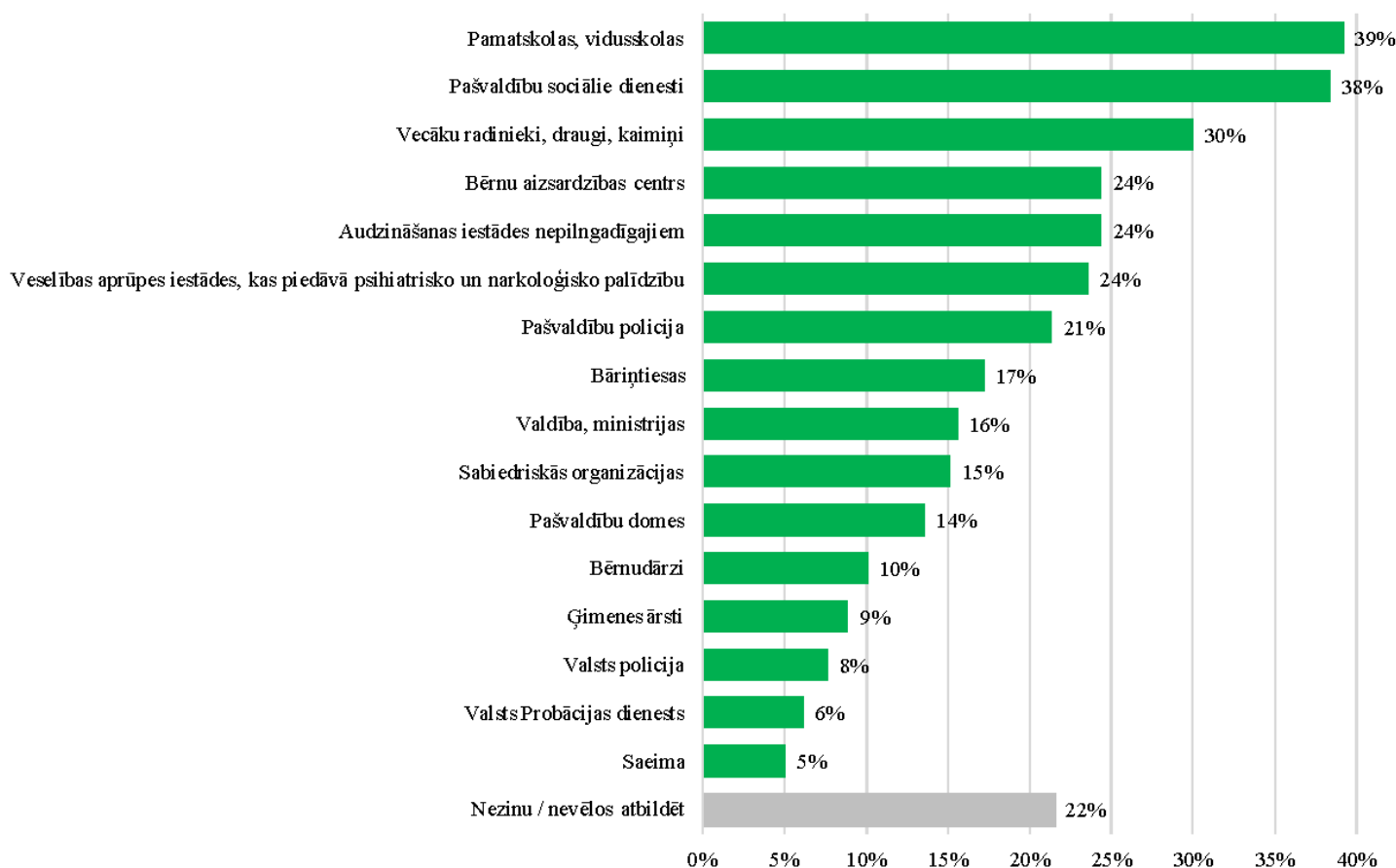
² Centri, kas sniedz atbalstu grūtībās nonākušiem jauniešiem – pagaidu dzīvesvietu, drošu vidi, pārtiku, apģērbu, veselības aprūpi, specialistu konsultācijas u.c.

kādu no tiešās mērķgrupas. Kopumā 22% respondentu izvēlējās uz jautājumu neatbildēt (tai skaitā 20% respondentu, kas kādu no tiešās mērķgrupas labi pazīst), kas liecina par to, ka liela sabiedrības daļa šaubās vai nezina, kā šādos gadījumos bērniem palīdzēt.

Kopumā uz jautājumu - kam vispirmām kārtām, neskaitot bērnu vecākus, būtu jāiesaistās bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu risināšanā, visbiežāk (skatīt 9. attēlu) – vairāk nekā ceturtdaļa respondentu - izvēlējās šādas atbildes:

- pamatskolas, vidusskolas;
- pašvaldību sociālie dienesti;
- vecāku radnieki, draugi, kaimiņi.

9. attēls. Kam, Jūsaprāt, vispirmām kārtām, neskaitot bērnu vecākus, būtu jāiesaistās bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu risināšanā?

Bāze – visi. Ne vairāk kā piecas atbildes vienam respondentam.

Lai arī tās tika norādītas dažādā prioritārā secībā, taču kopumā šīs trīs atbildes visbiežāk izvēlējās gan tie, kuri labi, gan tie, kuri attālināti (skatīt 10. attēlu) pazīst kādu no tiešās mērķgrupas. Atbilžu variantus “Pamatskolas, vidusskolas” un “Pašvaldību sociālie dienesti” biežāk par citiem norādījuši laukos dzīvojošie respondenti.

Analizējot atsevišķi “pārējo” respondentu atbildes (kas nepazīst nevienu no tiešās mērķgrupas), viedoklis mazliet atšķīrās – bez jau minētajām trim atbildēm relatīvi bieži izvēlētas arī šādas atbildes:

- audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem – 32% (kamēr no tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst – ne vairāk par 17%);
- veselības aprūpes iestādes, kas piedāvā psihiatrisko un narkoloģisko palīdzību – 27% (kamēr no tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst – ne vairāk par 17%);
- pašvaldību policija – 26% (kamēr no tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst – ne vairāk par 16%).

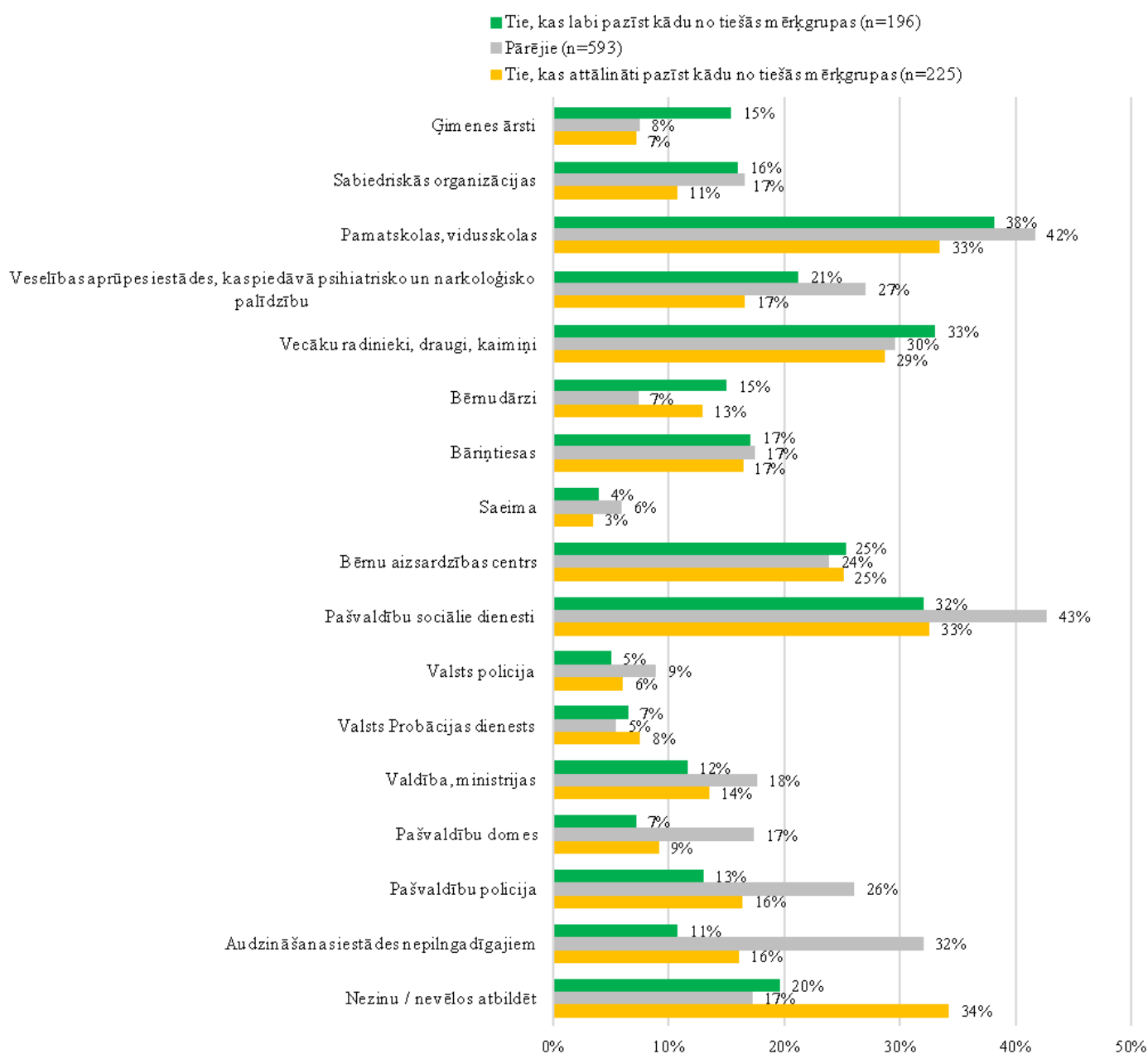
Raksturīgi arī, ka “pārējo” grupas respondenti, ievērojami biežāk norādījuši nepieciešamību primāri problēmas risināt pašvaldību sociālajiem dienestiem – 43% (kamēr no tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst – ne vairāk par 33%) un pašvaldību domēm – 17% (kamēr no tiem, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst – ne vairāk par 17%9%). Šīs izvēles raksturo radikālu un vienkāršu risinājumu sagaidīšanu no pašvaldību un valsts puses.

Audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem kā piemērotu risinājumu biežāk nekā citi minējuši respondenti ar pamatizglītību, laukos dzīvojošie un ar zemiem ienākumiem, bet retāk par citiem – latvieši. Pašvaldību policiju kā institūciju, kurai būtu jāiesaistās problēmu risināšanā, biežāk norādījuši vīrieši, respondenti virs 45 gadu vecuma un rīdzinieki. Veselības aprūpes iestādes biežāk minējuši Latgales un Rīgas iedzīvotāji, taču šajā gadījumā netika novērotas būtiskas atšķirības atkarībā no respondentu tautības.

Tie, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst labi, atšķirībā no tiem, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, biežāk izvēlējušies šādas atbildes:

- sabiedriskās organizācijas – 16% (tie, kuri pazīst attālināti – 11%);
- ģimenes ārsti – 15% (tie, kuri pazīst attālināti – 7%).

10. attēls. Kam, Jūsūprāt, vispirmām kārtām, neskaitot bērnu vecākus, būtu jāiesaistās bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu risināšanā? Atbildes dalījumā pēc tā, vai respondenti norādījuši, ka personiski zina kādu no tiešās mērķgrupas.

Ne vairāk kā piecas atbildes vienam respondentam.

Uz sabiedriskām organizācijām biežāk norāda vīrieši, gados jaunākie respondenti, latvieši, rīdzinieki. Ģimenes ārsta gadījumā statistiski būtiskas sakarības ar sociāli demogrāfiskajiem rādītājiem netika konstatētas.

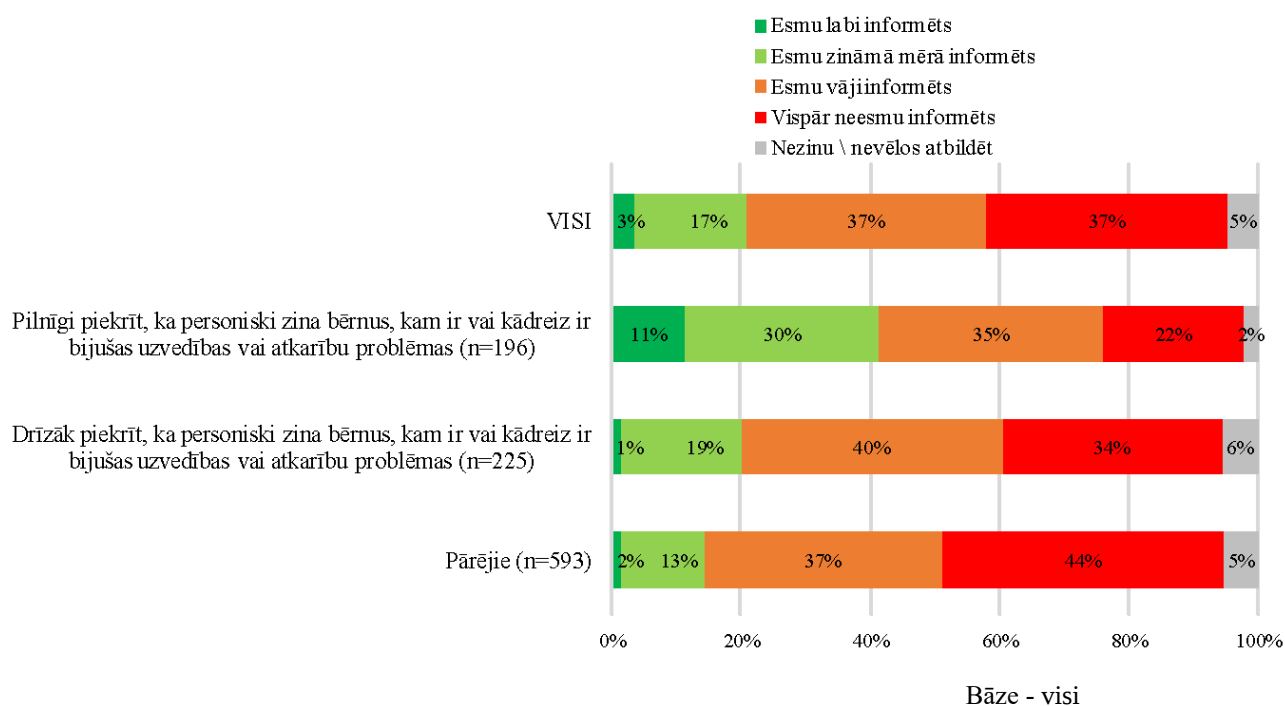
Kopējās tendences ir tādas, ka respondenti, kas ir tālāk no tiesās mērķgrupas (gan tie, kas kādu no tiesās mērķgrupas pazīst attālināti, gan “pārējie”, kas nepazīst nevienu), biežāk norāda uz visdažādākajām institūcijām kā iespējamajām problēmu risinātājām, salīdzinot ar tiem, kas kādu no tiesās mērķgrupas pazīst labi.

Tie, kuri kādu no tiesās mērķgrupas pazīst, biežāk izvēlas izglītības un audzināšanas iestādes kā iespējamās problēmu risinātājus vai norāda uz vairāku iestāžu sadarbības kombinācijām, kas varētu kompleksi risināt uzvedības vai atkarību problēmas, tai pat laikā cenšoties izvairīties no spēka struktūru iesaistes (valsts un pašvaldību policijas, audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem).

2. SABIEDRĪBAS INFORMĒTĪBA PAR PIEEJAMO ATBALSTU

Savu informētību par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm kā labu vērtē vien 3% (35) no visiem respondentiem, bet 17% norāda, ka ir zināmā mērā informēti (skatīt 11. attēlu).

11. attēls. Kā Jūs kopumā vērtējat savu informētību par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Biežāk sevi kā labi informētus vērtē respondenti ar augstāko izglītību, sievietes, bet visbiežāk – tie, kas labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas (tomēr arī no viņiem sevi par labi informētiem atzina vien tikai 11%). Turklāt to respondentu atbildes, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst attālināti, daudz vairāk līdzinās to respondentu atbildēm, kuri šādus bērnus nepazīst vispār (jeb “pārējo”), nevis to atbildēm, kuri kādu no tiešās mērķgrupas pazīst labi.

Tiem, kas atbildēja, ka ir vismaz vāji informēti par atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm, tika vaicāts arī par viņu informācijas avotiem (skatīt 12. attēlu).

Kā biežākie informācijas avoti tika nosaukti trīs:

- internets un sociālie tīkli;
- draugi, paziņas, radnieki;
- televīzija, radio, drukātie mediji.

12. attēls. No kurienes Jums ir informācija par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Bāze – tie, kas norādījuši, ka ir vismaz vāji informēti par tiešajai mērķgrupai pieejamo atbalstu (n=585). Atbilžu skaits vienam respondentam nebija ierobežots.

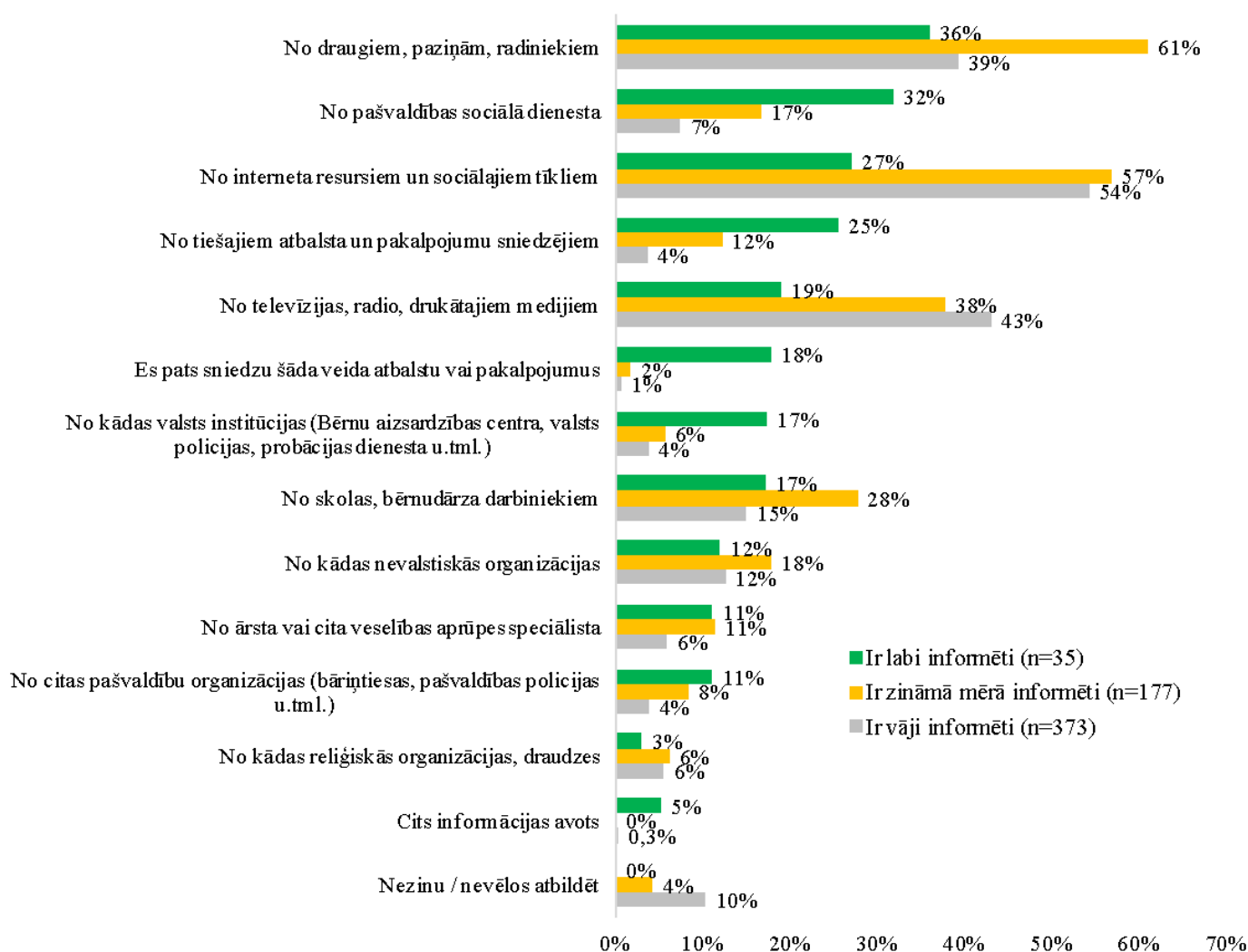
Šie trīs informācijas avoti izteikti dominē tiem respondentiem, kas norādīja, ka ir vāji informēti – vienīgā atšķirība, ka televīzija, radio un drukātie mediji viņiem ir otrajā vietā, savukārt, draugi, paziņas un radnieki – trešajā vietā (skatīt 13. attēlu).

Savukārt to 35 respondentu atbildes, kas minējuši, ka par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm ir labi informēti, ievērojami atšķiras

no kopējā atbilžu sadalījuma. Viņu informācijas avoti, ievērojot secību, cik bieži šīs atbildes sniegtas, ir šādi:

- draugi, radnieki, paziņas;
- pašvaldību sociālie dienesti;
- internets un sociālie tīkli;
- tiešie atbalsta un pakalpojumu sniedzēji;
- televīzija, radio, drukātie mediji;
- personiskā pieredze (paši sniedz šāda veida pakalpojumus);
- valsts institūcijas;
- skolu, bērnudārzu darbinieki.

13. attēls. No kurienes Jums ir informācija par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm? Atbildes dalījumā pēc tā, kādu informētības pakāpi respondenti norādījuši.

To 177 respondentu vidū, kuri norādījuši, ka ir “zināmā mērā” informēti par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem, visbiežāk minētie informācijas avoti ir šādi (uzskaitīti pēc pieminēšanas biežuma):

- **draugi, radnieki, paziņas** (61%) – salīdzinājumam, tie, kuri sevi uzskata par labi informētiem, šo avotu minējuši tikai 36% gadījumu. Tas liecina, ka “zināmā mērā” informētie visdrīzāk iegūst informāciju netieši – no cilvēkiem, kuri paši ir labāk informēti, nevis no pirmavotiem;
- **internets un sociālie tīkli** (57%) – minēti aptuveni tikpat bieži kā vāji informētajiem, taču atšķirība ir tāda, ka vāji informētajiem šis avots ir nosaukts kā visbiežākais;
- televīzija, radio, drukātie mediji;
- skolu, bērnudārzu darbinieki;
- nevalstiskās organizācijas;
- pašvaldību sociālie dienesti.

Atsevišķi respondenti norādīja arī citus informācijas ieguves avotus – izglītības iestādes, kursi, semināri. Tomēr padziļinātu analīzi šajā gadījumā veikt nav iespējams, jo šādu papildu atbildi snieguši tikai 3 respondenti.

3. SABIEDRĪBAS PIEREDZE PAR TIEŠAJAI MĒRĶGRUPAI UN VIŅU ĢIMENĒM PEEJAMO ATBALSTU UN PAKALPOJUMIEM

Lai detalizētāk noskaidrotu respondentu pieredzi par tiešajai mērķgrupai un viņu ģimenēm pieejamo atbalstu un pakalpojumiem, vispirms tika vaicāts, vai viņiem vai viņu draugiem, paziņām, radniekiem ir pieredze ar šāda atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu. 3% respondentu norādīja, ka viņiem ir gan sava pieredze, gan arī informācija no citu cilvēku pieredzes (skatīt 14. attēlu). Aptuveni tikpat lielai daļai bija tikai sava pieredze. Bet lielākajai daļai respondentu, kas vispār norādīja uz šādas pieredzes esamību – 13% – pieredze bija netieša, kas iegūta no draugiem, paziņām un radniekiem.

Biežāk par savu informētību norādīja Rīgā dzīvojošie respondenti, tie, kuriem ir augstākā izglītība, augstāks ienākumu līmenis. Turklāt vairumā gadījumu šie respondenti bija netieši informēti – par draugu, paziņu, radnieku pieredzi.

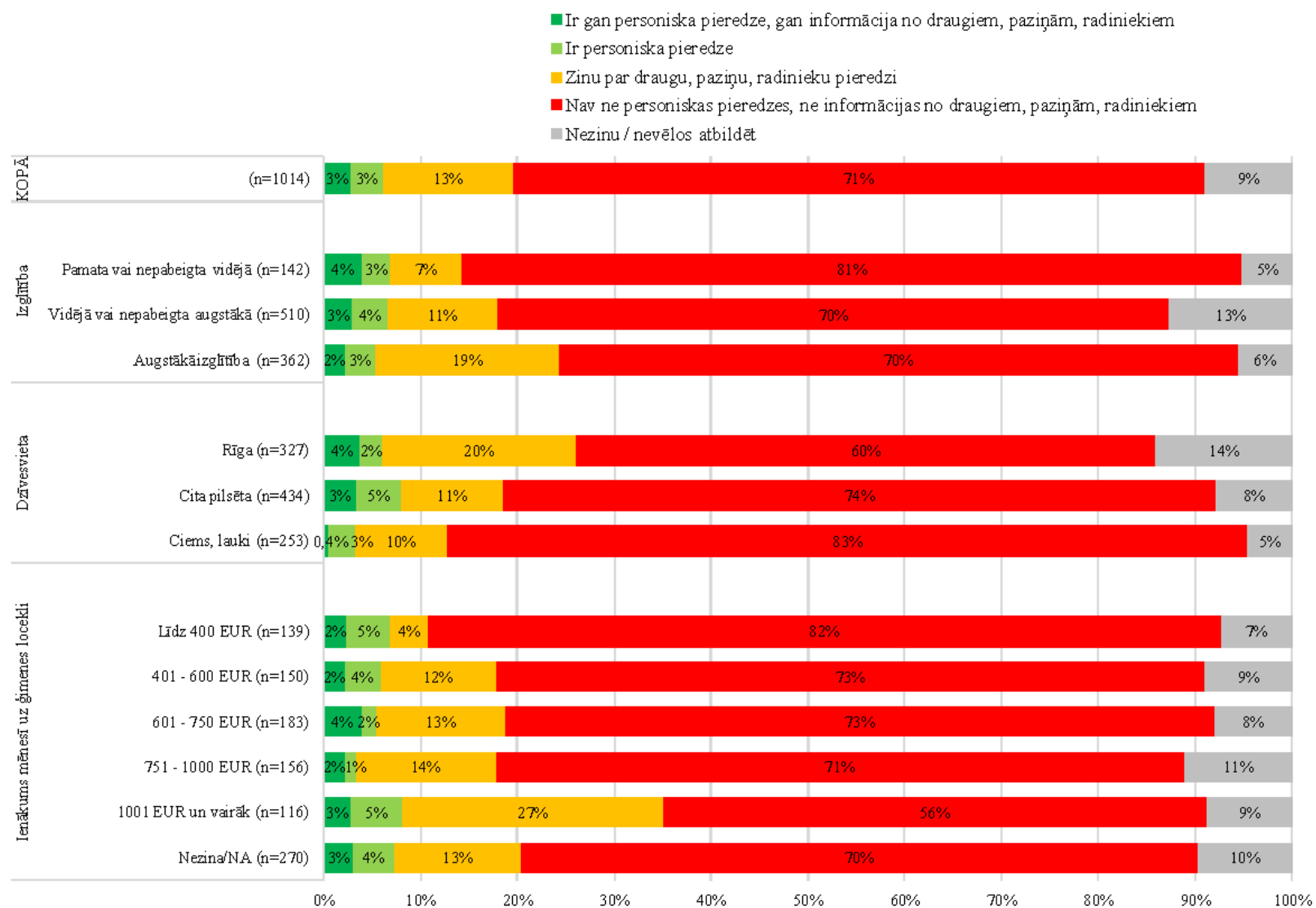
Jautājumi par konkrētu pieredzi ar pakalpojumiem tika uzdoti tiem 198 respondentiem, kuri norādīja, ka viņiem ir personiska un/vai draugu, paziņu vai radnieku pieredze par tiešās mērķgrupas vai viņu ģimeņu saņemtajiem pakalpojumiem (skatīt 16. attēlu).

Pakalpojumu veidi, ar kuriem šie respondenti visbiežāk saskārušies, ir psiholoģiskais atbalsts un ārstu un speciālistu palīdzība (skatīt 15. attēlu). Turklāt šos atbalsta veidus visbiežāk norādīja visi respondenti, neatkarīgi no tā, vai pieredze ir personiska vai iegūta no draugiem, radniekiem un paziņām (skatīt 16. attēlu). Jāmin arī, ka neviens no respondentiem nenosauca papildus nevienu pakalpojumu, kas jau iepriekš nebūtu minēts anketā.

Kopumā raksturīgi, ka atbilde “Ir gan personiska pieredze, gan informācija no draugiem, paziņām, radniekiem”, lai arī teorētiski norāda uz plašāku pieredzi, salīdzinot ar tiem, kam ir tikai “personiska pieredze”, tomēr visdrīzāk liecina vairāk par pieredzi ar biežāk izmantotajiem pakalpojumiem. To apliecina situācija ar **mentora** un **ģimenes asistenta** pakalpojumiem — tos biežāk minējuši tie respondenti, kuriem ir *tikai personiska pieredze*. **Ģimenes asistenta** pakalpojumu minējuši 28% šo respondentu, salīdzinot ar 18–21% to, kuri pieredzi guvuši kombinētā veidā vai tikai netieši. **Mentora** pakalpojumu minējuši 32% respondentu ar personisku pieredzi, kamēr pārējās grupās šis rādītājs ir tikai 13–16% (skatīt 16. attēlu).

Vienīgais atbalsta veids, ko respondenti biežāk pazīst netieši – no draugiem, paziņām, radniekiem – ir lietderīgas laika pavadīšanas iespējas (kā interešu izglītība un sports).

14. attēls. Vai Jums personiski vai arī Jūsu draugiem, paziņām, radniekiem ir pieredze ar atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu bērniem un pusaudžiem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai viņu ģimenēm?

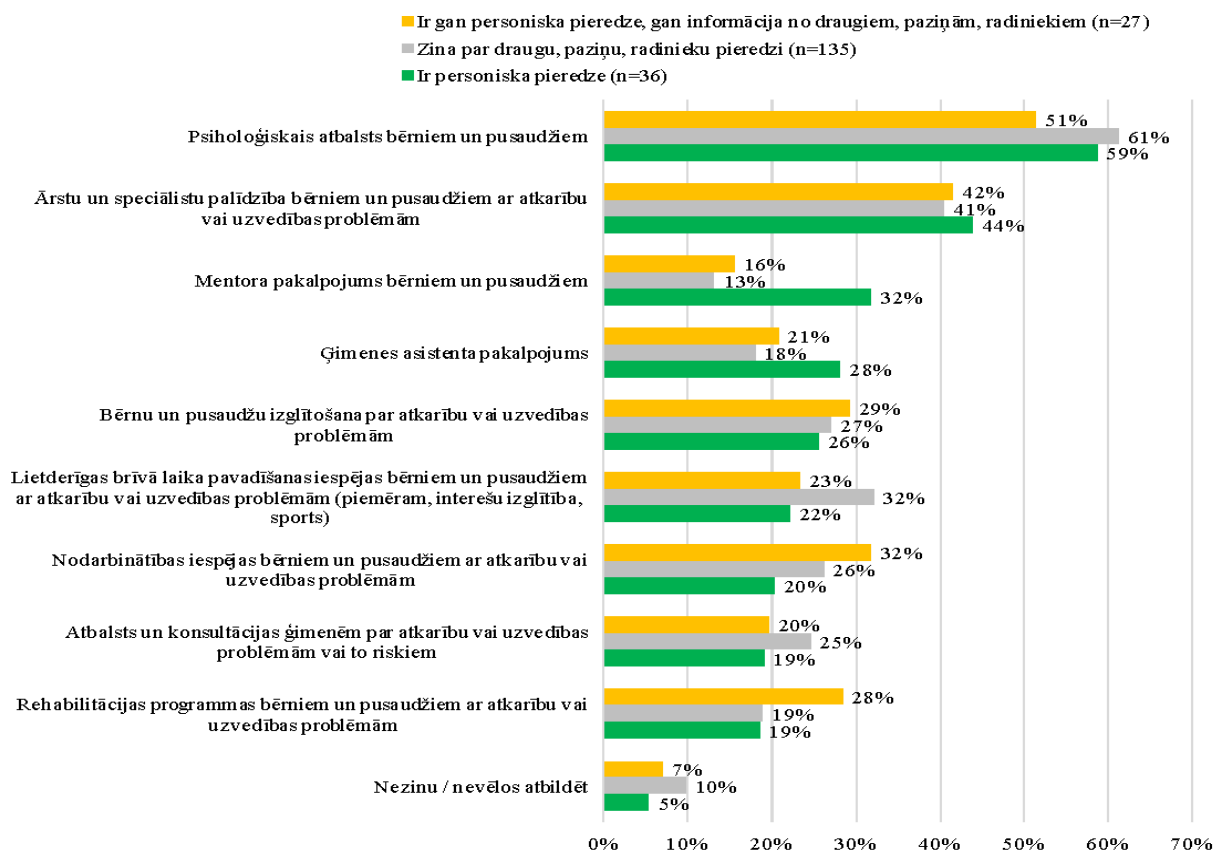

15. attēls. Ar kāda atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu Jums vai Jūsu draugiem, paziņām, radniekiem ir bijusi pieredze?

Bāze – tie, kas norādījuši, ka viņiem ir personiska un/vai draugu, paziņu radnieku pieredze atbalsta vai pakalpojumu saņemšanai tiešajai mērķgrupai (n=198). Atbilžu skaits vienam respondentam nebija ierobežots.

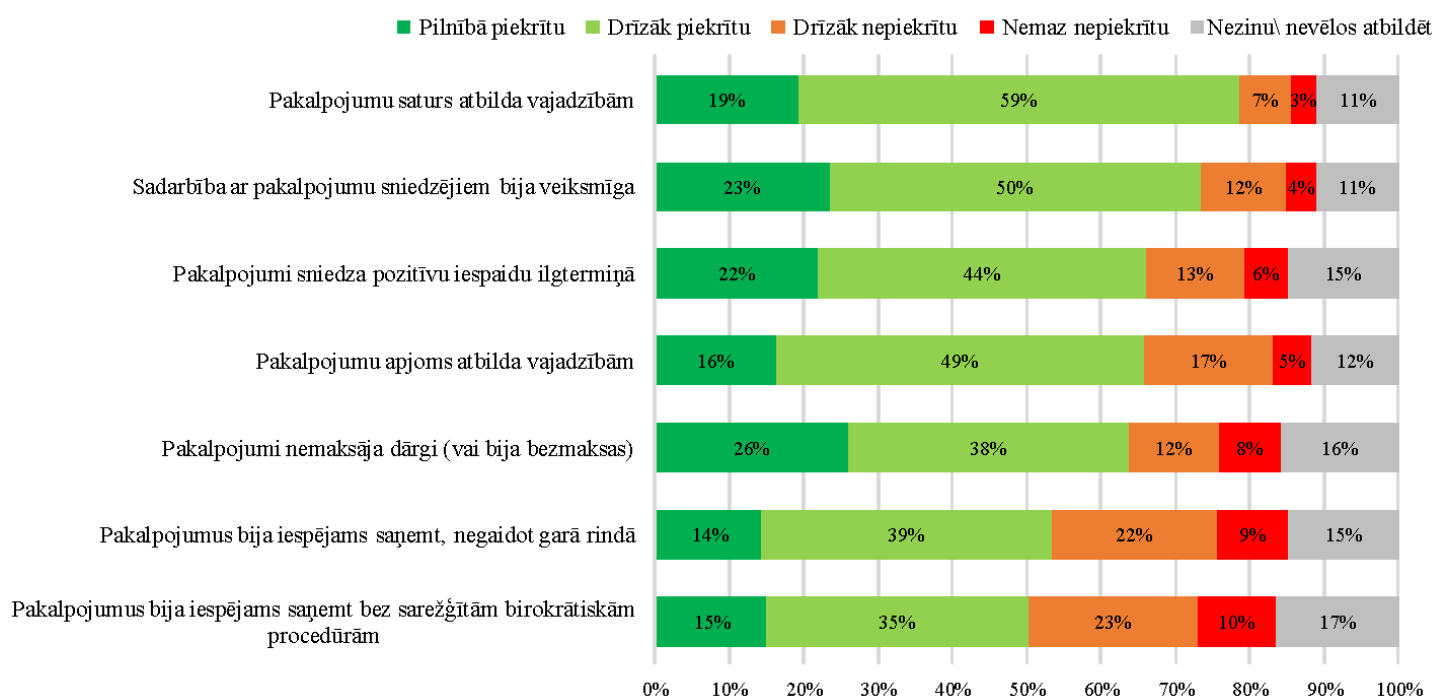
16. attēls. Ar kāda atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu Jums vai Jūsu draugiem, paziņām, radniekiem ir bijusi pieredze? Atbildes dalījumā pēc tā, kādu pieredzi respondenti norādījuši.

Šiem pašiem respondentiem tika lūgts novērtēt saņemto pakalpojumu kvalitāti. Kopumā pakalpojumu kvalitāte tika vērtēta drīzāk kā pozitīva (skatīt 17. attēlu). Visaugstākais novērtējums sniegts attiecībā uz pakalpojumu saturu un sadarbību ar pakalpojumu sniedzējiem, savukārt, viszemākie vērtējumi saņemti saistībā ar pakalpojumu pieejamību — īpaši izceļot problēmas ar birokrātiskajām procedūrām un gaidīšanu rindā.

Veicot korelāciju analīzi starp konkrētiem nosauktajiem pakalpojumiem un saņemto pakalpojumu novērtējumu, jākonstatē, ka tā sniedz niecīgu pievienoto vērtību, respektīvi, korelācijas koeficientu rādītāji ir zemi – tikai divos gadījumos Spīrmena korelācijas koeficientu vērtības ir statistiski būtiskas ar 95% varbūtību, bet nevienā gadījumā – ar 99% varbūtību. Visdrīzāk tas saistās ar salīdzinoši niecīgo respondentu skaitu, kam bija nepieciešamā pieredze un kas līdz ar to atbildēja uz šiem jautājumiem.

17. attēls. Lūdzu, izvērtējiet apgalvojumus, ko Jums nolasīšu un pasakiet, kādā mērā tiem piekrītat attiecībā uz Jūsu vai Jūsu draugu, paziņu radnieku saņemto atbalstu vai pakalpojumiem.

Bāze – tie, kas norādījuši, ka viņiem ir personiska un/vai draugu, paziņu radnieku pieredze atbalsta vai pakalpojumu saņemšanai tiešajai mērķgrupai (n=198)

Vienīgie divi gadījumi, kad konstatējamas statistiski būtiskas korelācijas, saistās ar atbildi “Lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējām bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām (piemēram, interešu izglītība, sports)”. Pozitīvas korelācijas koeficientu vērtības

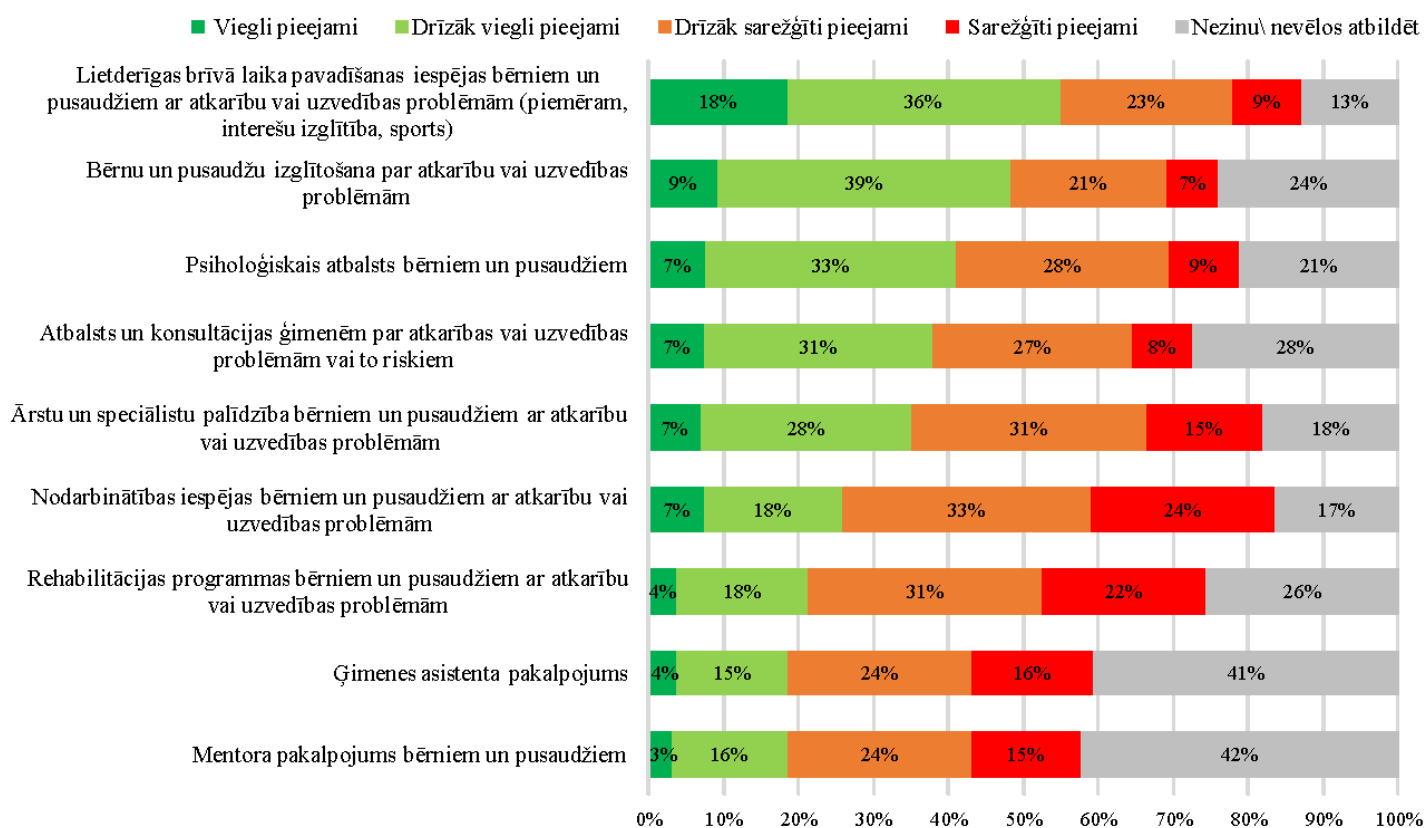
konstatējamās apgalvojumiem “Pakalpojumi sniedza pozitīvu iespaidu ilgtermiņā” (Spīrmena korelācijas koeficienta ρ vērtība bija 0,189) un “Pakalpojumu apjoms atbilda vajadzībām” ($\rho = 0,149$). Respektīvi, varam secināt, ka respondentu pieredzē lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas ir pieejamas pietiekamā apjomā un sniedz pozitīvu efektu ilgtermiņā.

Plašākam respondentu lokam — visiem, kuri norādīja, ka ir vismaz vāji informēti par tiešajai mērķgrupai pieejamo atbalstu — tika lūgts paust viedokli par šo pakalpojumu pieejamību (skatīt 18. attēlu). Divi no pakalpojumiem – ģimenes asistenta un mentora pakalpojumi – šajā kontekstā būtiski atšķīrās no pārējiem, jo 41-42% respondentu par tiem konkrētu atbildi nesniedza, kas, iespējams, vairumā gadījumu nozīmē, ka tie ne tikai nav pieejami, bet par tiem nav pieejama pietiekami daudz informācijas.

Viens no pakalpojumiem – lietderīgas laika pavadīšanas iespējas – pieejamības ziņā novērtēts augstāk par citiem – 54% respondentu norādīja, ka tas ir viegli vai drīzāk viegli pieejams. Tam seko bērnu un pusaudžu izglītošanas pieejamība par atkarību un uzvedības problēmām (48% respondentu šo pakalpojumu novērtēja kā viegli vai drīzāk viegli pieejamu). Tiesa, abi šie pakalpojumi ir primārās preventīvas līmeņa pakalpojumi, kuri ir pieejami ikvienam bērnam, bet tajā pat laikā nav mērķēti konkrētu bērnu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanai.

Pēc respondentu domām viens no pieejamākajiem pakalpojumiem, kas mērķtiecīgāk risina bērnu uzvedības un atkarību problēmas, ir psiholoģiskais atbalsts bērniem un pusaudžiem (40% respondentu), kam seko atbalsts un konsultācijas ģimenēm (38% respondentu) un ārstu un speciālistu palīdzība bērniem un pusaudžiem (35% respondentu). Attiecībā uz pēdējiem diviem iepriekš minētajiem pakalpojumiem konstatējams, ka tos kā pieejamākus novērtējuši vīrieši, bet pēdējo – citu (ne latviešu) tautību pārstāvji.

18. attēls. Kā Jūs vērtējat tā atbalsta un pakalpojumu, ko tūlīt nosaukšu, pieejamību bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Bāze – tie, kas norādījuši, ka ir vismaz vāji informēti par tiešajai mērķgrupai pieejamo atbalstu (n=585)

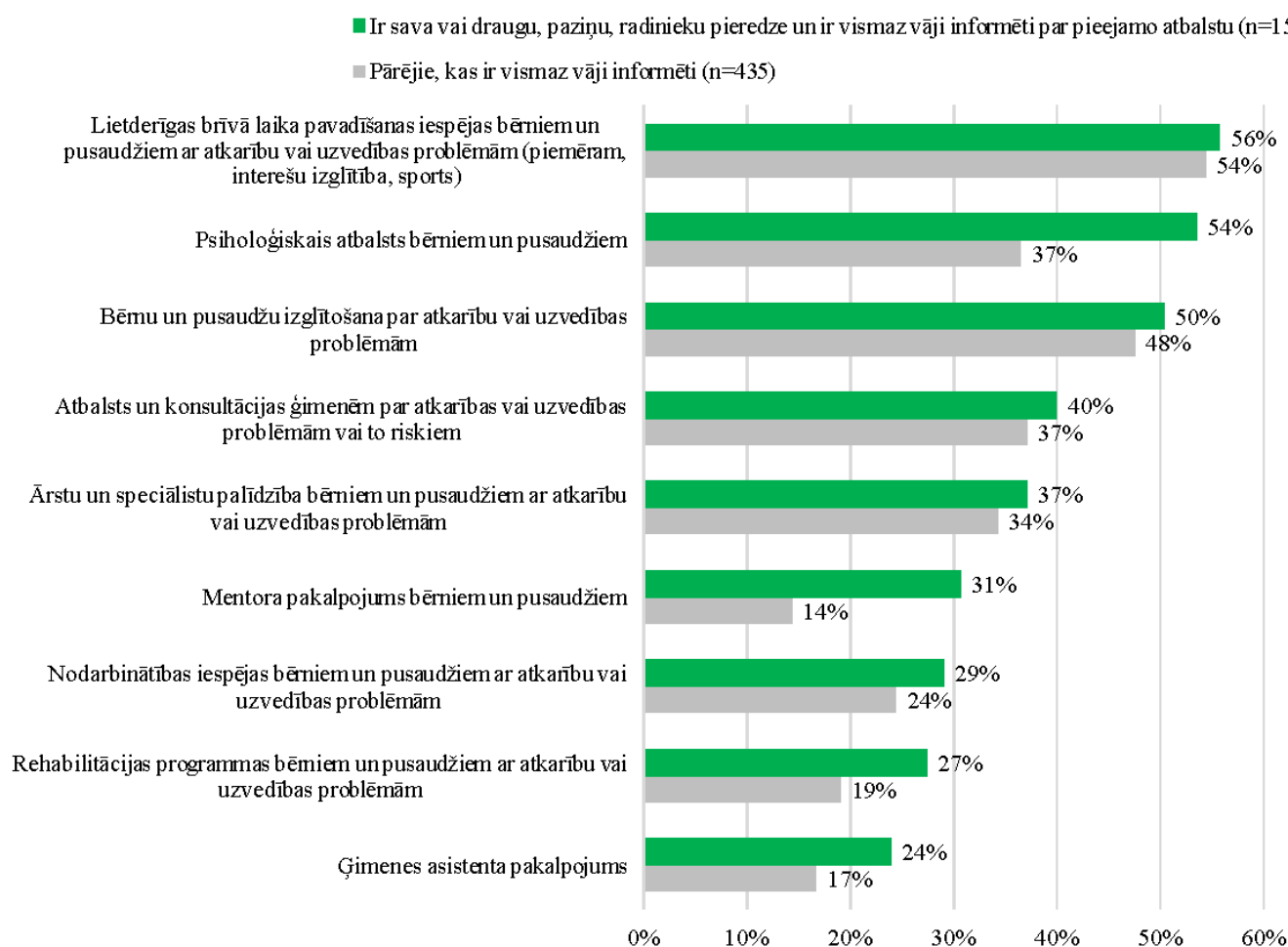
Respondenti, kuri norādījuši, ka viņiem ir personiska vai netieša pieredze (caur draugiem, paziņām vai radniekiem) pakalpojumu saņemšanā (skatīt 19. attēlu), pakalpojumus kopumā ir vērtējuši kā pieejamākus, salīdzinot ar pārējiem respondentiem, kuri sevi uzskata par vismaz vāji informētiem par pieejamo atbalstu. Vislielākās atšķirības novērojamas, vērtējot psiholoģiskā atbalsta un mentora pakalpojuma pieejamību. Mentora pakalpojuma gadījumā tas gan vairāk skaidrojams ar apstākli, ka pakalpojums ir zināms salīdzinoši mazai sabiedrības daļai.

Atšķirības pakalpojumu pieejamības novērtējumā konstatējamas arī pēc dzīvesvietas:

- rīdzinieki, novērtējot visu pakalpojumu pieejamību, biežāk izvēlējušies atbildi “nezinu”;
- ārpus Rīgas dzīvojošie vairumu pakalpojumu novērtējuši kā mazāk pieejamus – izņēmums ir rehabilitācijas programmas. Ne tik būtiskas atšķirības pakalpojumu pieejamībā vērojamas attiecībā uz lietderīgām brīvā laika pavadīšanas iespējām, kā arī atbalstu un konsultācijām ģimenēm.

Visticamāk šīs atšķirības saistītas ar vispārēju informētības līmeni par to, kas dzīvesvietā ir vai nav pieejams – ārpus Rīgas biežāk ir pārliecība, ka šāds atbalsts noteikti nav pieejams vai arī pieejamība ir apgrūtināta, kamēr Rīgā respondenti teorētiski pieļauj, ka atbalsts varētu būt pieejams, taču nav ar to saskārušies, tāpēc nezina.

19. attēls. Kā Jūs vērtējat tā atbalsta un pakalpojumu, ko tūlīt nosaukšu, pieejamību bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm? Atbilžu „Viegli pieejami” un „Drīzāk viegli pieejami” summa dalījumā pēc tā, kādu pieredzi pakalpojumu saņemšanā respondenti norādījuši.

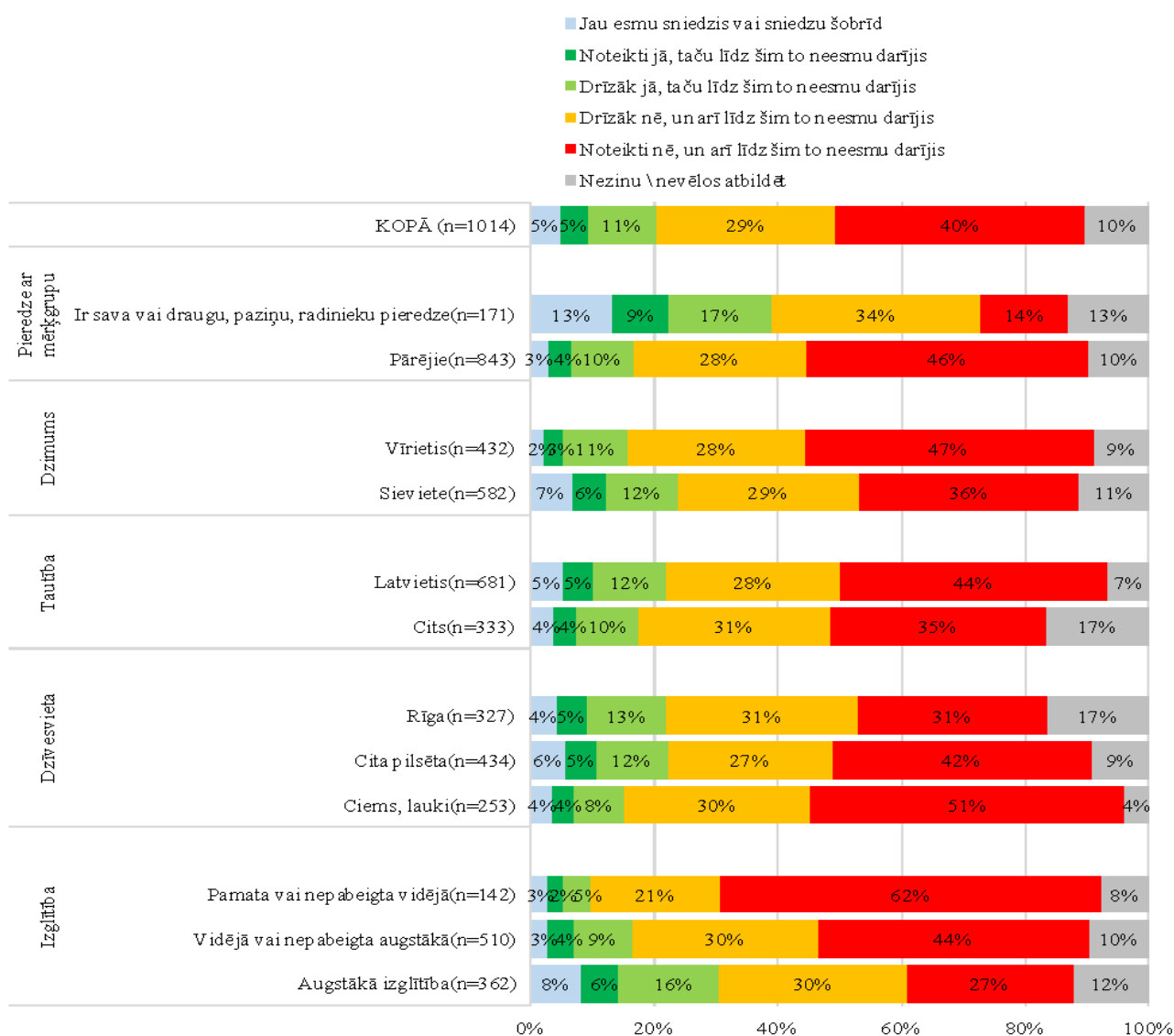

4. SABIEDRĪBAS GATAVĪBA IESAISTĪTIES ATBALSTA SNIEGŠANĀ

Aptaujā tika uzdots arī jautājums par to, vai respondenti būtu gatavi iesaistīties atbalsta sniegšanā tiešajai mērķgrupai. Kopumā 21% norādīja, ka šādu atbalstu jau ir snieguši vai būtu gatavi sniegt (skatīt 20. attēlu).

Respondentu grupa, kurai ir personiska vai draugu, paziņu, radnieku pieredze ar tiešo mērķgrupu, ne tikai biežāk norādīja, ka jau ir sniegusi šādu atbalstu, bet arī izteica gatavību to sniegt turpmāk — kopumā 39% respondentu sniedza pozitīvas atbildes. Nedaudz biežāk atbalstu snieguši vai gatavi sniegt latvieši, sievietes, respondenti ar augstāko izglītību, kā arī pilsētnieki.

20. attēls. *Vai Jūs personiski būtu gatavs sniegt atbalstu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai viņu ģimenēm?*

Respondentiem, kas atbildēja, ka atbalstu tiešajai mērķgrupai snieguši vai arī varētu sniegt, papildus tika jautāts arī par to, kāds tieši atbalsts tas varētu būt. Uz pārējo atbilžu fona izteikti biežāk sniegta viena atbilde – atbalsts radu, draugu, kaimiņu bērniem vai ģimenēm ikdienā (skatīt 21. attēlu). Šī atbilde ir visbiežākā gan starp tiem, kas atbalstu jau snieguši, gan starp tiem, kas pieļauj iespēju, ka varētu to sniegt (skatīt 22. attēlu).

21. attēls. Kāda veida atbalstu Jūs esat sniedzis, sniedzat vai būtu gatavs sniegt?

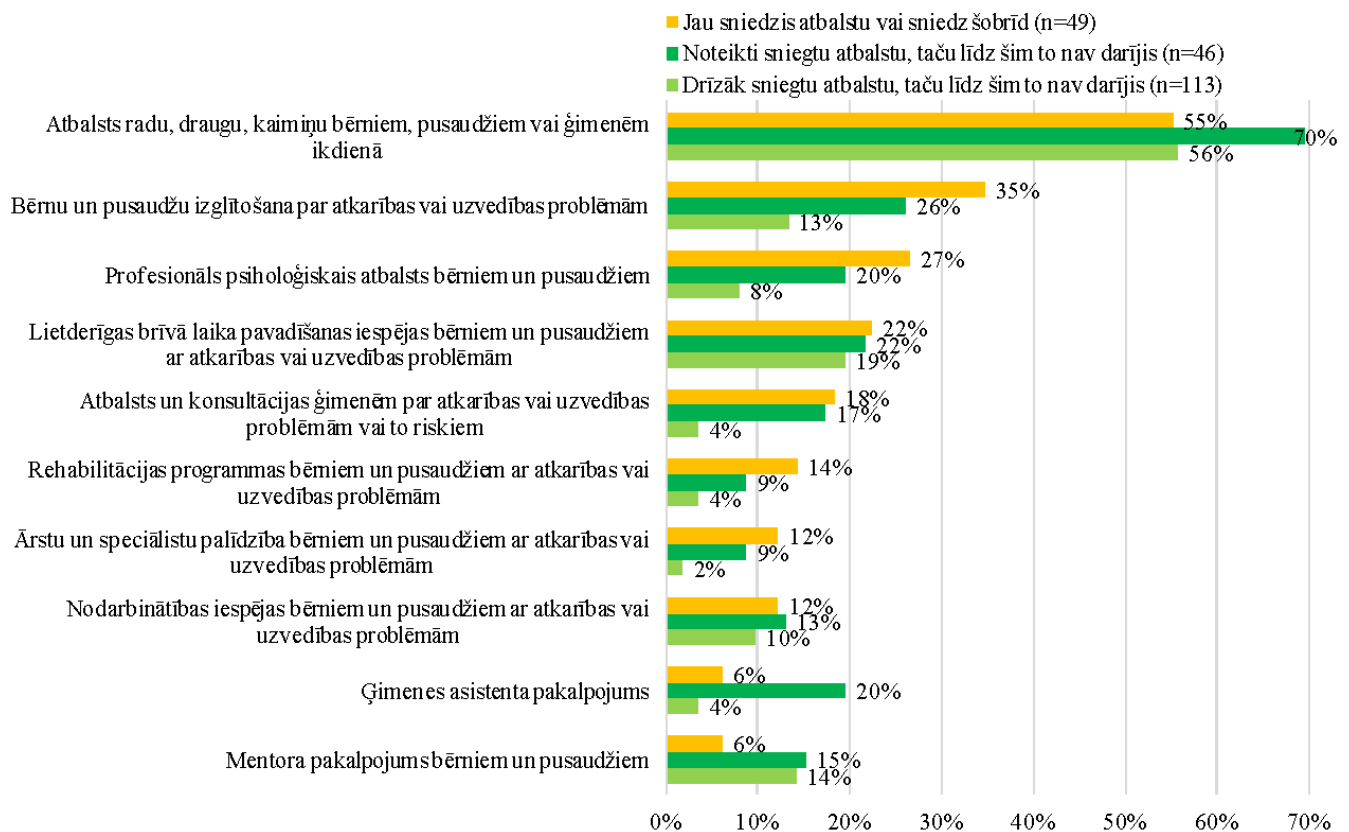

Bāze – tie, kas norādījuši, ka būtu gatavi sniegt vai jau ir snieguši atbalstu tiešajai mērķgrupai (n=208). Atbilžu skaits vienam respondentam nebija ierobežots.

Pārējās atbildes, kas sniegtas ievērojami retāk, kopumā pakļaujas likumsakarībai, ka visaugstākais īpatsvars, kas norāda konkrēto atbalsta veidu, ir starp tiem respondentiem, kas palīdzību jau snieguši, mazāks starp tiem, kas “noteikti” būtu gatavi sniegt, un vēl mazāks starp tiem, kas “drīzāk” būtu gatavi. Pilnīgi cita izvēles loģika novērojama, atbildot par ģimenes asistenta un mentora pakalpojumiem, taču visticamāk liela daļa respondentu neorientējas šajos pakalpojumos un līdz ar to nespēj izvērtēt savas iespējas šādu pakalpojumu sniegšanā. Daži respondenti norādījuši arī uz citām, anketā neminētām, atbalsta formām, taču praksē tās reducētas līdz ziedojumiem, ko respondenti snieguši vai būtu gatavi sniegt.

Atbildot par lietderīgām brīvā laika pavadīšanas un nodarbinātības iespējām, sakarību ar to, kādā mērā respondenti gatavi sniegt atbalstu tiešajai mērķgrupai, būtībā nav – visticamāk tas saistīts ar to, ka šāda atbalsta sniegšanai nepieciešami noteikti resursi (piemēram, iespēja piedāvāt darbavietu), kuru sadalījumam nav saistības ar gatavību sniegt atbalstu tiešajai mērķgrupai – šīs atbildes daudz izteiktāk korelē, piemēram, ar respondenta nodarbošanos (nodarbinātības iespējas biežāk būtu gatavi piedāvāt vadītāji, bet lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas – strādājošie).

22. attēls. Kāda veida atbalstu Jūs esat sniedzis, sniegsat vai būtu gatavs sniegt? Atbildes dalījumā pēc gatavības sniegt atbalstu tiešajai mērķgrupai.

SECINĀJUMI

Lielākajai daļai sabiedrības viedoklis par bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku, šo **problēmu cēloņiem un iespējamajiem risinājumiem** ir balstīts vispārīgos priekšstatos. Absolūtais vairums arī atklāti atzīst, ka par tiešajai mērķgrupai un viņu ģimenēm **pieejamo atbalstu** ir informēti vāji (37%) vai nav informēti vispār (arī 37%). Tie, kas ir informēti vāji, kā informācijas avotus norāda internetu un sociālos tīklus (54%), televīziju, radio, drukātos medijus (43%), bet retāk – draugus, radniekus, paziņas (39%). Līdz ar to netiek pamanīta problēmu sarežģītība, bet iespējamie risinājumi piemeklēti vienkārši. Daļa to saredz kā nebūtisku “slimību” sabiedrībā, kuras cēlonis, galvenokārt, ir “nepareiza audzināšana” un tic, ka atbildīgajām institūcijām būtu šī problēma jāspēj risināt. Viņi uz to raugās drīzāk sociālā mērogā, neiedziļinoties individuālos faktoros. Savukārt citi, kas problēmu redz kā nozīmīgāku, cēloņus drīzāk meklē individuālā līmenī (bērniem nav mērķu, pietrūkst pašdisciplīnas, ir daudz brīva laika, mediji, filmas un sociālie tīkli viņus negatīvi ietekmē). Visdrīzāk viņi redz, ka situācija ir mainījusies, salīdzinot ar laiku, kad paši bija jaunāki, taču nesaprot, ko īsti šajā situācijā varētu iesākt.

Relatīvi neliela sabiedrības daļa, kas kādu no tiešās mērķgrupas labi pazīst (ap 19%), problēmu cēloņus saredz tajā, ka vecāki nevelta pietiekamu laiku saviem bērniem un neiedziļinās viņu problēmās, sabiedrība atstumj ģimenes, kas atšķiras no vairuma, bet institūcijas pietiekami nepalīdz problēmu risināšanā. Kā iespējamus risinājumus šī sabiedrības daļa biežāk nekā citi redz atbalstu stresa situācijās un grūtībās, atbalstošu un iekļaujošu vidi skolā, respektīvi, orientējoties uz pakalpojumiem, kas veicina bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimeņu pieņemšanu, iekļaušanu, kamēr citi biežāk norāda uz iespējām lietderīgi pavadīt brīvo laiku, kvalitatīvu un pieejamu izglītību, pozitīviem paraugiem, respektīvi, uz citu ikdienas praksi, kas sniedz iespēju savādāk aizpildīt bērnu brīvo laiku.

“Sliktus gēnus” kā problēmu cēloni visas respondentu grupas norāda retāk, salīdzinot ar citiem cēloņiem. Cēloņi tiek saskatīti kompleksāk, tomēr norādītais cēloņu kopums būtiski atšķiras, atkarībā no līmeņa, kādā cilvēki ar tiešo mērķgrupu un tās problēmām ir saskārušies. Tie, kas kādu no mērķgrupas pazīst attālināti, kopumā ir noskaņoti biežāk piekrist radikālākiem apgalvojumiem (ka vecāki bērnu audzina nepareizi, ka policija, izglītības iestādes, sociālie dienesti nepietiekami iesaistās problēmu risināšanā, ka bērniem ir pārāk daudz brīva laika, pietrūkst disciplīnas, arī uz “sliktiem gēniem” šie respondenti norāda biežāk, nekā citi), salīdzinot ne tikai ar tiem, kuri kādu no

tiešās mērķgrupas labi pazīst, bet arī, salīdzinot ar pārējiem (tiem, kas nevienu no tiešās mērķgrupas nepazīst). Respondenti, kuri attālināti pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, biežāk izrāda noslieci piekrist tādu problēmu risinājumu efektivitātei kā piespiedu ārstēšana, stingrāka vecāku uzraudzība, tiesībsargājošo iestāžu iesaiste un sociālā dienesta uzraudzība. Tāpat šī respondentu grupa salīdzinoši biežāk tic arī izglītojošo pasākumu efektivitātei. Tie, kas labi pazīst kādu no tiešās mērķgrupas, biežāk redz problēmu cēloņus sabiedrībā un vidē, nevis disciplinā vai vecāku audzināšanā.

Respondentiem tika jautāts arī, **kādas vajadzības vispirms būtu jāapmierina, lai bērniem nerastos uzvedības vai atkarību problēmas**. Pārliecinoši visbiežāk nosauktā atbilde (53%) ir droša un stabila ģimene, bet otrā pēc izvēles biežuma (34%) – emocionālais atbalsts un sapratne. Tie, kas kādu no tiešās mērķgrupas pazīst, biežāk par citiem norādījuši, ka nepieciešams atbalsts stresa situācijās un grūtībās (20-25%), kā arī atbalstoša un iekļaujoša vide izglītības iestādē (20-22%). Taču viņiem arī bijis grūtāk sniegt konkrētas atbildes (30-34% neatbildēja), salīdzinot ar tiem, kas nevienu no tiešās mērķgrupas nepazīst (jeb “pārējiem”, no kuriem neatbildēja 21%). No tā var secināt, ka piedāvātais vajadzību uzskaitījums visdrīzāk nespēja aptvert problēmu visā tās daudzveidībā un dziļumā.

Spriedumiem par **dažādu pakalpojumu pieejamību** ir salīdzinoši zems uzticamības līmenis, jo vairumā gadījumu tie balstās uz pakalpojumu nosaukumu atpazīšanu un vispārīgiem priekšstatiem, nevis uz personīgu pieredzi. Izņēmums ir ģimenes asistenta un mentora pakalpojumi, kurus respondenti salīdzinoši reti atpazīst, kas vēl vairāk apgrūtina to pieejamības izvērtēšanu. Kā pieejamākie atbalsta pasākumi (turklāt uz jautājumu atbildēja tikai tie, kas norādīja, ka ir vismaz vāji informēti par tiešajai mērķgrupai pieejamo atbalstu) nosaukti lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas, kā arī bērnu un pusaudžu izglītošana par uzvedības un atkarību problēmām (attiecīgi 52-53% respondentu šos risinājumus atzinuši kā ļoti efektīvus, bet 35-37% – kā drīzāk efektīvus), kas drīzāk vērtējami kā preventīvi pasākumi. Ārpus Rīgas dzīvojošie respondenti lielākai daļai pakalpojumu to pieejamību biežāk novērtēja zemāk, savukārt, rīdzinieki, biežāk, runājot par konkrēta atbalsta pieejamību, izvēlējās atbildi “nezinu”.

Uz jautājumu par **pakalpojumu kvalitāti** kopumā saņemtas pozitīvas atbildes. Visaugstākie vērtējumi sniegti par pakalpojumu saturu (78% piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka tie atbilst vajadzībām) un sadarbību ar pakalpojumu sniedzējiem (73%), bet viszemākie – par pakalpojumu pieejamību (sarežģītas birokrātiskās procedūras (50%) un rindas (53%)). Tomēr padziļināta analīze konkrētu

pakalpojumu līmenī nav iespējama, jo ar pakalpojumiem bija saskārušies salīdzinoši neliela daļa respondentu, turklāt ar dažādiem.

Aptuveni 5% **sabiedrības ir iesaistījušies atbalsta sniegšanā tiešajai mērķgrupai**, bet vēl 16% vismaz hipotētiskā līmenī norāda, ka noteikti vai drīzāk būtu gatavi sniegt atbalstu. Absolūtajā vairumā gadījumu (58% no tiem, kas norādījuši, ka būtu gatavi sniegt vai jau ir snieguši atbalstu tiešajai mērķgrupai) atbalsta veids, ko viņi sniedz vai varētu sniegt, ir atbalsts ikdienā radu, draugu, kaimiņu bērniem, pusaudžiem vai ģimenēm.

PIELIKUMS. APTAUJAS ANKETA

A1. Latvijā ir bērni un pusaudži ar uzvedības vai atkarību problēmām. Lūdzu, izvērtējiet apgalvojumus, ko jums nolasīšu un pasakiet, kādā mērā tiem piekrītat.

Viena atbilde katrā rindā. Rādīt respondentam kartīti A1.

	1. Pilnībā piek- rītu	2. Drīzāk piek- rītu	3. Drīzāk nepie- krītu	4. Nemaz nepie- krītu	99. Nezinu/ nevēlos atbildēt
1. Atkarību problēmas ir nelielai bērnu un pusaudžu daļai, tā nav būtiska problēma sabiedrības mērogā	☐	☐	☐	☐	☐
2. Uzvedības problēmas ir nelielai bērnu un pusaudžu daļai, tā nav būtiska problēma sabiedrības mērogā	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ja vecāki pareizi audzina savus bērnus, tad bērniem nevar būt uzvedības vai atkarību problēmas	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ja skolas vairāk iesaistītos bērnu uzvedības vai atkarību problēmu risināšanā, problēmu izplatība būtu mazāka	☐	☐	☐	☐	☐
5. Viens no būtiskākajiem bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu cēloņiem ir iedzimtība, slikti gēni	☐	☐	☐	☐	☐
6. Bērniem uzvedības un atkarību problēmas nereti rodas no tā, ka viņiem ir pārāk daudz brīvā laika	☐	☐	☐	☐	☐
7. Mūsdienu mediji, filmas un sociālie tīkli veicina bērnu un pusaudžu uzvedības vai atkarību problēmas	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ja vecāki saviem bērniem veltītu vairāk laika, iedziļinātos viņu problēmās, uzvedības un atkarību problēmu būtu daudz mazāk	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ja sabiedrība neatstumtu ģimenes, kas atšķiras no vairuma, tajās bērniem un pusaudžiem būtu mazāk uzvedības un atkarību problēmu	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ja policija labāk pildītu savus pienākumus, bērnu un pusaudžu ar uzvedības un atkarību problēmām būtu mazāk	☐	☐	☐	☐	☐
11. Viens no būtiskākajiem bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu cēloņiem ir tas, ka viņi dzīvē nesaredz mērķus	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ja sociālie dienesti un bāriņtiesas labāk uzraudzītu problemātiskās ģimenes, bērnu un pusaudžu ar uzvedības un atkarību problēmām būtu mazāk	☐	☐	☐	☐	☐
13. Galvenais uzvedības vai atkarību problēmu attīstības cēlonis ir bērnu pašdisciplīnas un gribas trūkums	☐	☐	☐	☐	☐
14. Personiski zinu bērnus, kam ir vai kādreiz ir bijušas uzvedības vai atkarību problēmas	☐	☐	☐	☐	☐

A2. Ir dažādi iespējamie risinājumi uzvedības vai atkarības problēmām bērniem un pusaudžiem. Es jums nolasišu iespējamos risinājumus, bet jūs, lūdzu, pasakiet, cik katrs no tiem, jūsu prātā, ir efektīvs vai neefektīvs. Ja kādu no risinājumiem nezināt, lūdzu, izvēlieties atbildi “nezinu”.

Viena atbilde katrā rindā.

Rādīt respondentam kartīti A2.

	1. Ļoti efek- tīvs	2. Drīzāk efek- tīvs	3. Drīzāk neefek- tīvs	4. Nemaz nav efek- tīvs	99. Nezinu/ nevēlos atbildēt
1. Psiholoģisks atbalsts bērniem un pusaudžiem	☐	☐	☐	☐	☐
2. Mentora pakalpojums bērniem un pusaudžiem	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ģimenes asistenta pakalpojums	☐	☐	☐	☐	☐
4. Bērnu un pusaudžu izglītošana par atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
5. Atbalsts un konsultācijas ģimenēm par atkarību vai uzvedības problēmām vai to riskiem	☐	☐	☐	☐	☐
6. Sociālā dienesta uzraudzība ģimenēm, kurās ir bērni vai pusaudži ar atkarības vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
7. Lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām (piemēram, interešu izglītība, sports)	☐	☐	☐	☐	☐
8. Nodarbinātības iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ārstu un speciālistu palīdzība bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
10. Bērnu un pusaudžu ar atkarību vai uzvedības problēmām piespiedu ārstēšana	☐	☐	☐	☐	☐
11. Rehabilitācijas programmas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
12. Stingrāka vecāku uzraudzība un kontrole bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
13. Tiesībsargājošo iestāžu uzraudzība un kontrole bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
14. Plašāka pedagogu un veselības jomas speciālistu izglītošana par atkarību un uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐

A3. Ja kāds, jūsu prātā, būtisks risinājums iepriekšējā jautājumā nebija minēts, bet jums šķiet, ka tas varētu būt efektīvs, lūdzu, nosauciet to.

Ierakstiet:

99

Nezinu / papildinājumu nav / nevēlos atbildēt

☐

A4. Kam, jūsuprāt, vispirmām kārtām, neskaitot bērnu vecākus, būtu jāiesaistās bērnu un pusaudžu uzvedības un atkarību problēmu risināšanā?

Izvēlieties ne vairāk kā piecas, jūsuprāt, atbilstošākās atbildes.

Rādīt respondentam kartīti A4.

1	Saeima	☐
2	Valdība, ministrijas	☐
3	Bērnu aizsardzības centrs	☐
4	Valsts Probācijas dienests	☐
5	Pašvaldību domes	☐
6	Pašvaldību sociālie dienesti	☐
7	Bāriņtiesas	☐
8	Pašvaldību policija	☐
9	Valsts policija	☐
10	Bērnudārzi	☐
11	Pamatskolas, vidusskolas	☐
12	Audzinašanas iestādes nepilngadīgajiem	☐
13	Ģimenes ārsti	☐
14	Veselības aprūpes iestādes, kas piedāvā psihiatrisko un narkoloģisko palīdzību	☐
15	Sabiedriskās organizācijas	☐
16	Vecāku radīnieki, draugi, kaimiņi	☐
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐

A5. Vai jums personiski vai arī jūsu draugiem, paziņām, radniekiem ir pieredze ar atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu bērniem un pusaudžiem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai viņu ģimenēm?

Viena atbilde.

1	Ir personiska pieredze	☐	
2	Zinu par draugu, paziņu, radnieku pieredzi	☐	
3	Ir gan personiska pieredze, gan informācija no draugiem, paziņām, radniekiem	☐	
4	Nav ne personiskas pieredzes, ne informācijas no draugiem, paziņām, radniekiem	☐	→Pārejiet pie A8
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐	→Pārejiet pie A8

A6. Ar kāda atbalsta vai pakalpojumu saņemšanu jums vai jūsu draugiem, paziņām, radniekiem ir bijusi pieredze?

Atzīmējiet visu atbilstošo. Rādīt respondentam kartīti A6.

1	Psiholoģiskais atbalsts bērniem un pusaudžiem	☐
2	Mentora pakalpojums bērniem un pusaudžiem	☐
3	Ģimenes asistenta pakalpojums	☐
4	Bērnu un pusaudžu izglītošana par atkarību vai uzvedības problēmām	☐
5	Atbalsts un konsultācijas ģimenēm par atkarību vai uzvedības problēmām vai to riskiem	☐
6	Lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām (piemēram, interešu izglītība, sports)	☐
7	Nodarbinātības iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐
8	Ārstu un speciālistu palīdzība bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐
9	Rehabilitācijas programmas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐
10	Cits pakalpojums (norādiet) _____	☐
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐

A7. Lūdzu, izvērtējiet apgalvojumus, ko jums nolasīšu un pasakiet, kādā mērā tiem piekrītat attiecībā uz jūsu vai jūsu draugu, paziņu radnieku saņemto atbalstu vai pakalpojumiem.

Viena atbilde katrā rindā.

	1. Pilnībā piek- rītu	2. Drīzāk piek- rītu	3. Drīzāk nepie- krītu	4. Nemaz nepie- krītu	99. Nezinu/ nevēlos atbildēt
1. Pakalpojumu saturs atbilda vajadzībām	☐	☐	☐	☐	☐
2. Pakalpojumu apjoms atbilda vajadzībām	☐	☐	☐	☐	☐
3. Pakalpojumus bija iespējams saņemt, negaidot garā rindā	☐	☐	☐	☐	☐
4. Pakalpojumus bija iespējams saņemt bez sarežģītām birokrātiskām procedūrām	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pakalpojumi nemaksāja dārgi (vai bija bezmaksas)	☐	☐	☐	☐	☐
6. Pakalpojumi sniedza pozitīvu iespaidu ilgtermiņā	☐	☐	☐	☐	☐
7. Sadarbība ar pakalpojumu sniedzējiem bija veiksmīga	☐	☐	☐	☐	☐

A8. Kā jūs kopumā vērtējat savu informētību par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Viena atbilde.

1	Esmu labi informēts	☐	
2	Esmu zināmā mērā informēts	☐	
3	Esmu vāji informēts	☐	
4	Vispār neesmu informēts	☐	→Pārejiet pie A11
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐	→Pārejiet pie A11

A9. Kā jūs vērtējat tā atbalsta un pakalpojumu, ko tūlīt nosaukšu, pieejamību bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Viena atbilde katrā rindā.

Rādīt respondentam kartīti A9.

	1. Viegli pie- ejami	2. Drīzāk viegli pie- ejami	3. Drīzāk sarež- ģīti pie- ejami	4. Sarež- ģīti pie- ejami	99. Nezinu/ nevēlos atbildēt
1. Psiholoģiskais atbalsts bērniem un pusaudžiem	☐	☐	☐	☐	☐
2. Mentora pakalpojums bērniem un pusaudžiem	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ģimenes asistenta pakalpojums	☐	☐	☐	☐	☐
4. Bērnu un pusaudžu izglītošana par atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
5. Atbalsts un konsultācijas ģimenēm par atkarības vai uzvedības problēmām vai to riskiem	☐	☐	☐	☐	☐
6. Lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām (piemēram, interešu izglītība, sports)	☐	☐	☐	☐	☐
7. Nodarbinātības iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ārstu un speciālistu palīdzība bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐
9. Rehabilitācijas programmas bērniem un pusaudžiem ar atkarību vai uzvedības problēmām	☐	☐	☐	☐	☐

A10. No kurienes jums ir informācija par pieejamo atbalstu un pakalpojumiem bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un viņu ģimenēm?

Atzīmējiet visu atbilstošo.

Rādīt respondentam kartīti A10.

1	No draugiem, paziņām, radniekiem	☐
2	No tiešajiem atbalsta un pakalpojumu sniedzējiem	☐
3	No pašvaldības sociālā dienesta	☐
4	No citas pašvaldību organizācijas (bāriņtiesas, pašvaldības policijas u.tml.)	☐
5	No kādas valsts institūcijas (Bērnu aizsardzības centra, valsts policijas, probācijas dienesta u.tml.)	☐
6	No ārsta vai cita veselības aprūpes speciālista	☐
7	No skolas, bērnudārza darbiniekiem	☐
8	No televīzijas, radio, drukātajiem medijiem	☐
9	No interneta resursiem un sociālajiem tīkliem	☐
10	No kādas nevalstiskās organizācijas	☐
11	No kādas reliģiskās organizācijas, draudzes	☐
12	Es pats sniedzu šāda veida atbalstu vai pakalpojumus	☐
13	Cits informācijas avots (<u>norādiet</u>) _____	☐
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐

A11. Vai jūs personiski būtu gatavs sniegt atbalstu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai viņu ģimenēm?

Viena atbilde.

1	Jau esmu sniedzis vai sniedzu šobrīd	☐	
2	Noteikti jā, taču līdz šim to neesmu darījis	☐	
3	Drīzāk jā, taču līdz šim to neesmu darījis	☐	
4	Drīzāk nē, un arī līdz šim to neesmu darījis	☐	→Pārejiet pie A13
5	Noteikti nē, un arī līdz šim to neesmu darījis	☐	→Pārejiet pie A13
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐	→Pārejiet pie A13

A12. Kāda veida atbalstu jūs esat sniedzis, sniedzat vai būtu gatavs sniegt?

Atzīmējiet visu atbilstošo. Rādīt respondentam kartīti A12.

1	Atbalsts radu, draugu, kaimiņu bērniem, pusaudžiem vai ģimenēm ikdienā	☐
2	Profesionāls psiholoģiskais atbalsts bērniem un pusaudžiem	☐
3	Mentora pakalpojums bērniem un pusaudžiem	☐
4	Ģimenes asistenta pakalpojums	☐
5	Bērnu un pusaudžu izglītošana par atkarības vai uzvedības problēmām	☐
6	Atbalsts un konsultācijas ģimenēm par atkarības vai uzvedības problēmām vai to riskiem	☐
7	Lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarības vai uzvedības problēmām (piemēram, interešu izglītība, sports)	☐
8	Nodarbinātības iespējas bērniem un pusaudžiem ar atkarības vai uzvedības problēmām	☐
9	Ārstu un speciālistu palīdzība bērniem un pusaudžiem ar atkarības vai uzvedības problēmām	☐
10	Rehabilitācijas programmas bērniem un pusaudžiem ar atkarības vai uzvedības problēmām	☐
11	Cits pakalpojums (norādiet) _____	☐
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐

A13. Mēdz uzskatīt, ka atkarību un uzvedības problēmas rodas tad, ja nav apmierinātas kādas būtiskas vajadzības. Kādas bērnu un pusaudžu vajadzības, jūsu prāt, nepieciešams apmierināt vispirmām kārtām, lai neveidotos uzvedības un atkarību problēmas.

Izvēlieties ne vairāk kā trīs, jūsu prāt, atbilstošākās atbildes.

Rādīt respondentam kartīti A13.

1	Droša un stabila ģimene	☐
2	Emocionālais atbalsts un sapratne	☐
3	Pozitīvi paraugi	☐
4	Kvalitatīva un pieejama izglītība	☐
5	Iespēja lietderīgi pavadīt brīvo laiku	☐
6	Atbalstoša un iekļaujoša vide skolā	☐
7	Materiālā labklājība	☐
8	Atbalsts stresa situācijās un grūtībās	☐
9	Cits (norādiet) _____	☐
99	Nezinu / nevēlos atbildēt	☐